

บทที่ ๒

เนื้อหาวิมานวัตถุในพระสุตตันตปิฎก

ในบทนี้เป็นการศึกษาความเป็นมา ความหมาย โครงสร้างของคัมภีร์วิมานวัตถุในพระสุตตันตปิฎกเนื้อหาโดยสังเขปของอิตถิวิมานและปุริสวิมาน ดังเนื้อหาที่ผู้วิจัยจะได้นำเสนอต่อไป

๒.๑ ความหมายและที่มาของวิมานวัตถุ

เพื่อให้การวิจัยมีความชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงความหมายและที่มาของวิมานวัตถุที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ ความหมายของ “วิมานวัตถุ”

วิมานวัตถุ แยกเป็นสองคำ คือ คำว่า “วิมาน” กับคำว่า “วัตถุ” คำว่าวิมาน แปลว่าที่รื่นเริงและสถิตอยู่ของเหล่าเทวดา ผู้นับว่าเลิศ หมายถึงสถานที่ที่บังเกิดแก่เหล่าเทวดา ด้วยอานุภาพแห่งสุจริตกรรม วิจิตรด้วยสีและสัญญาณ พร่างพร้อมด้วยรัศมีต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่า วิมาน เพราะประกอบด้วยความพิเศษโดยขนาดที่วัดมี ๑ โยชน์ หรือ ๒ โยชน์ เป็นต้น และเพราะควรแก่การนับว่าพิเศษโดยเหตุที่ประกอบด้วยความงดงามที่เปรียบมิได้ คำว่า “วัตถุ” ในที่นี้ แปลว่า เหตุ หมายถึง เหตุที่อำนวยผลให้กับเหล่าเทวดาได้รูปสมบัติ โภคสมบัติ บริวารสมบัติ เป็นต้น และบังเกิดอยู่ในวิมานนั้น คำว่า “วิมานวัตถุ” แปลว่า เหตุให้ได้วิมาน หมายถึงเรื่องของผู้เกิดในวิมาน ซึ่งประมวลเป็นเรื่องประวัติของพวกเทพธิดาและเทพบุตร ผู้เกิดในวิมานหรือได้วิมานว่าได้สร้างกุศลกรรมอะไรไว้จึงได้วิมานงดงามเช่นนั้นๆ มีจำนวน ๘๕ เรื่อง แบ่งเป็นวรรคได้ ๗ วรรค คือ (๑)ปฐมวรรค มี ๑๗ วิมาน (๒) จิตตลตาวรรค มี ๑๑ วิมาน (๓)ปาริฉัตตวรรค มี ๑๐ วิมาน (๔)มัญชัญญวรรค มี ๑๒ วิมาน ทั้ง ๔ วรรคนี้จัดอยู่ในอิตถิวิมาน คือว่าด้วยวิมานของเทพธิดา ๕๐ วิมาน (๕)มหารถวรรค มี ๑๔ วิมาน (๖)ปายาสวรรค มี ๑๐ วิมาน (๗)สุนกขิตตวรรค มี ๑๐ วิมาน ทั้ง ๓ วรรคนี้ จัดอยู่ในปุริสวิมาน คือว่าด้วยวิมานของเทพบุตร ๓๕ วิมาน (ถ้านับอันตรวิมานที่แทรกอยู่ในคุดติลวิมานอีก ๓๖ วิมาน ก็จะมีจำนวน ๑๒๑ วิมาน) มีรูปแบบการดำเนินเรื่องเป็นแบบ ถาม – ตอบ ในลักษณะที่ผู้ถามถามด้วยมุทิตาจิต เพื่อขอทราบถึงเหตุที่ได้รับวิมานนั้น ๆ และผู้ตอบก็ตอบด้วยความเคารพ ด้วยไมตรีจิต และด้วยอารมณ์เบิกบานในผลกรรมของตน โดย ถาม – ตอบ กันในรูปของคำฉันท์หรือที่เรียกกันว่า คาถา (คำร้อยกรอง) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของพระพุทธพจน์ ๙ รูปแบบ ที่เรียกว่า นวังคสัทธศาสตร์ ซึ่งผู้ถามได้แก่ พระผู้มีพระภาคเจ้า (ในกรณีทีเทวดานั้น ๆ มาเฝ้า) บ้าง ท้าวสักกะเทวราชบ้าง เทวดาด้วยกันบ้าง เทวดาด้วยกันบ้าง พระอรหันตสาวกทั้งหลายบ้าง แต่โดยส่วนมากได้แก่ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระผู้เป็นเลิศทางฤทธิ์ เพราะท่านได้รับพุทธานุญาติให้จาริกไปในเทวโลกเพื่อสอบถามถึงบุรพกรรมของเหล่าคนที่มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เมื่อสิ้นชีวิตแล้วไปบังเกิดในเทวโลกได้เสวยสุขในวิมานต่างๆ แล้วนำมากราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้า ทั้งนี้เพื่อประมวลให้ชาวโลกได้ยึดถือ

เป็นทิวทัศน์คติตามท่านผู้เสวยสุขในวิมานเหล่านั้น ส่วนผู้ตอบก็คือ เทพบุตร เทพธิดาเจ้าของวิมานเหล่านั้น^๑

ต่อมาเมื่อคราวปฐมสังคายนา ท่านพระธรรมสังคากาจารย์ได้รวบรวมประมวลเรื่องราวของเทพบุตรและเทพธิดา ผู้เกิดในวิมานนั้น ๆ มาร้อยกรองจัดเป็นหมวดหมู่ เรียกชื่อว่า “วิมานวัตถุ” จัดอยู่ในขุททกนิกาย คัมภีร์ที่ ๖ ในบรรดา ๑๕ คัมภีร์ของขุททกนิกายและจัดอยู่ในเล่มที่ ๒๖ (รวมกับเปตวัตถุ เถรคาถา เถรีคาถา) ในบรรดาพระไตรปิฎก ๔๕ เล่ม

๒.๑.๒ ที่มาของชื่อ “วิมานวัตถุ”

วิมานวัตถุ แปลว่า เรื่องวิมาน, ที่ตั้งของวิมาน หรือ เรื่องของผู้เกิดในวิมาน ในที่นี้หมายถึงประมวลเรื่องต่างๆ ของพวกเทพบุตรและเทพธิดาผู้เกิดในวิมานหรือผู้ได้วิมาน และเล่าประวัติของตนเองว่าได้ทำกุศลกรรมอะไรไว้จึงได้วิมานเช่นนั้น

คำว่า **วิมาน** หมายถึง ที่เล่นที่อยู่ของเหล่าเทวดาหรือเทพ ซึ่งถือว่าเป็นสถานที่อันประเสริฐ เพราะเกิดขึ้นด้วยอำนาจแห่งกุศลกรรมของเทวดาผู้เป็นเจ้าของวิมานนั้น ๆ วิมานเหล่านี้จึงรุ่งเรืองสว่างไสวแพรวพราวหลากสีด้วยอำนาจแห่งรัตนชาติต่าง ๆ มีรูปทรงอันวิจิตรบรรจงมีขนาดต่างๆ คือ ๑ โยชน์บ้าง ๒ โยชน์บ้าง ๑๒ โยชน์บ้าง กว่า ๑๒ โยชน์บ้าง ภายในวิมานเหล่านั้นมีเครื่องประดับตกแต่งสวยงามและเพียบพร้อมด้วยเครื่องอุปโภคบริโภคอันเป็นทิพย์มากมาย ความแตกต่างของวิมานเหล่านั้น ขึ้นอยู่กับบุญบารมีที่เจ้าของวิมานได้สั่งสมไว้เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ เช่นเป็นวิมานทองคำบ้าง วิมานเงินบ้าง วิมานแก้วมณีบ้าง วิมานแก้วไพฑูรย์บ้าง วิมานแก้วพลีบบ้าง หรือต่างกันที่ขนาดเช่น วัดโดยรอบ ๑ โยชน์บ้าง ๒ โยชน์บ้าง ๑๒ โยชน์บ้าง^๒

๒.๑.๓ ความหมายในทัศนะของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

ความหมายในทัศนะของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ได้ให้ความหมายของวิมานวัตถุไว้เป็นจำนวนมาก จะขอยกตัวอย่างเพียงบางทัศนะเท่านั้น เช่น

๑) พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของคำว่า “วิมาน” ว่า หมายถึงที่อยู่หรือที่ประทับอยู่ของเทวดา^๓

๒) สุชีพ ปุณฺณานุภาพ ได้ให้ความหมายของคำว่า “วิมานวัตถุ” ว่า หมายถึงเรื่องวิมาน แสดงว่าใครทำความดีอย่างไร ทำให้ได้วิมานอย่างไร ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่พระมหาโมคคัลลานะถามเทพบุตรและเทพธิดาถึงอดีตกรรมที่ส่งผลให้ได้เกิดในวิมานนั้น ๆ^๔

๓) พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ) ได้ให้ความหมายของคำว่าวิมาน ว่าหมายถึงที่อยู่ของเทพบุตร เทพธิดา หรือสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยอำนาจแห่งกุศลกรรมทั้งปวง วิมานเน้นถึงเรื่องการ

^๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗๙.

^๒ **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์, พ.ศ.๒๕๓๙), หน้า ๗ - ๘.

^๓ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙.

^๔ สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, **พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕ (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๖๑๑.

ถวายทานที่ประกอบด้วยจิตศรัทธา เลื่อมใสใจจริง ๆ ส่วนวัตถุ คือสิ่งของที่นำไปถวายพระสงฆ์ก็ไม่มีราคาแพงอะไรมากนัก^๕

ดังนั้น “วิมานวัตถุ” หมายถึงเรื่องที่แสดงถึงผลบุญกรรมของบุคคลและสัตว์ที่ทำความดีในอดีต และวิมานคือที่อยู่ของเทพบุตรเทพธิดาทั้งปวงในสวรรค์ที่เกิดขึ้นด้วยอำนาจกุศลกรรมฝ่ายดี มีการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา เป็นต้น

๒.๑.๔ ที่มาของวิมานวัตถุ

วิมานวัตถุ คือประมวลเรื่องของผู้เกิดในวิมานจำนวน ๘๕ เรื่องดังกล่าวข้างต้น แต่ละเรื่องเป็นเรื่องเล่าซึ่งส่วนใหญ่เจ้าของเรื่องเป็นเรื่องเล่าซึ่งส่วนใหญ่เจ้าของเรื่องเป็นผู้เล่า เหตุที่เล่าเพราะมีผู้ถาม เหตุที่ถามเพราะเมื่อได้เห็นวิมานและทิพยสมบัตินั้น ๆ แล้วรู้สึกแปลกใจ รู้สึกชื่นชมยินดี จึงถามเพื่อขอทราบความเป็นมา ผู้ถามได้แก่พระผู้มีพระภาคเจ้าบ้าง (ในกรณีที่เทวดานั้น ๆ ลงมาเฝ้า) ท้าวสักกะจอมเทพบ้าง (เมื่อทรงทราบประวัติของวิมานใดแล้วก็ตรัสบอกแก่ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระในกาลต่อมา) เทวดากันเองบ้าง พระเถระทั้งหลายบ้าง แต่ส่วนมากได้แก่ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระผู้เป็นเลิศทางฤทธิ์

พระอรรถกถาจารย์ผู้รจนาคัมภีร์ปรมัตถทีปนี (อรรถกถาวิมานวัตถุ) กล่าวถึงความเป็นมาของวิมานต่าง ๆ ไว้ตอนหนึ่ง ความว่า

วันหนึ่งขณะอยู่ในที่หลีกเร้น ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระเกิดความคิดขึ้นว่า มีผู้คนผู้มีจิตศรัทธาจำนวนไม่น้อยได้รักษาศีล ทำบุญ ให้ทานแก่พระทักขิไณยบุคคลตามกำลังศรัทธาบ้าง ตามกำลังทรัพย์บ้าง ท่านเหล่านั้นเมื่อสิ้นชีวิตแล้วได้ไปเกิดในวิมานของตน ๆ ในเทวโลก ควรจะไปสอบถามถึงบุญกรรมที่เป็นเหตุให้ท่านเหล่านั้นได้วิมานนั้น ๆ แล้วกลับมากราบทูลพระผู้มีพระภาคเพื่อทรงแนะนำให้ชาวโลกได้ดำเนินตามท่านเหล่านั้นบ้าง คิดแล้วจึงออกจากที่หลีกเร้นไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ทูลขอพระบรมพุทธานุญาตไปจาริกในเทวโลก เมื่อได้รับแล้วจึงสำแดงฤทธิ์ขึ้นไปยังเทวโลกเที่ยวสอบถามเทพบุตรและเทพธิดาทั้งหลายว่า เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ จึงมาเสวยทิพยสมบัติอันรุ่งเรือง มีอานุภาพมากอยู่ในวิมานอันสวยงามวิจิตรตระการตาเช่นนี้ ครั้นกลับลงมาจากเทวโลกแล้วก็ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบทุกประการ ซึ่งเป็นเหตุให้พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่พุทธบริษัทในโอกาสต่าง ๆ ^๖

ต่อมาเมื่อครั้งทำปฐมสังคายนา พระธรรมสังคากาจารย์ได้รวบรวมเรื่องราวของเทพบุตรเทพธิดาทั้งหลายผู้เกิดในวิมานนั้น ๆ มาร้อยกรองและจัดรวมไว้หมวดเดียวกันเรียกชื่อว่า วิมานวัตถุ และคัมภีร์วิมานวัตถุที่มาในพระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกายเล่มนี้เป็นพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๖ และนับเป็นคัมภีร์ขุททกนิกายเล่มที่ ๒ ในจำนวน ๙ เล่ม คัมภีร์ขุททกนิกายเล่มที่ ๑ ได้แก่ พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ซึ่งว่าด้วยขุททกปาฐะ (ประมวลบทสวดสั้น ๆ) ธัมปะทะ (ประมวลคาถาธรรมบท) อุทาน (ประมวลพุทธอุทานที่เป็นธรรมภาษิต) อิติวุตตะกะ (ประมวลพระสูตรที่ไม่ขึ้นต้นด้วย “เอวเม สุต แต่ เชื่อมเข้าสู่คาถาด้วยคำว่า “อิตี วุจจติ) และสูตรนินบาต (ประมวลพระสูตรชุดพิเศษเป็นบทร้อยกรองที่เรียกว่า “คาถา” ล้วนก็มี ที่มีบทร้อยแก้วเป็นบทพจน์ก็มี)

^๕ พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), พระสูตรต้นตปิฎก เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๐๓.

^๖ พ. วิ. อ. (ไทย), หน้า ๒-๔.

ส่วนคัมภีร์ขุททกนิกายเล่มที่ ๒ นี้ ว่าด้วยประมวลเรื่องต่าง ๆ ๔ เรื่อง คือ

๑. วิมานวัตถุ (ประมวลเรื่องผู้ได้วิมาน จำนวน ๘๕ เรื่อง)

๒. เปตวัตถุ (ประมวลเรื่องเปต จำนวน ๕๑ เรื่อง)

๓. เถรคาถา (ประมวลเรื่องธรรมภาษิตของพระเถระต่าง ๆ จำนวน ๒๔๖ เรื่อง)

๔. เถรีคาถา (ประมวลเรื่องธรรมภาษิตของพระเถรีต่าง ๆ จำนวน ๗๓ เรื่อง)

จากการสังเกตวิมานวัตถุที่กล่าวมา ผู้วิจัยได้ข้อสรุปอย่างหนึ่งคือ เทพบุตรและเทพธิดาเจ้าของวิมานเหล่านั้นต่างก็ได้ทำบุญกุศลไว้ เมื่อครั้งอยู่ในโลกมนุษย์นี้ เช่น การให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา การทำอัฐศีลกรรมต่อท่านผู้มีศีล การฟังธรรม การบำรุงเลี้ยงดูบิดามารดา การตามประทีปโคมไฟถวายเป็นพุทธบูชา การดำรงตนอยู่ในหลักธรรมคำสอน การมีความซื่อสัตย์ การมีเมตตาจิตต่อผู้อื่น การไม่โกรธ การบำรุงรักษาพระเจดีย์ การได้ทักขนาพระพุทธรูปเจ้าและพระอรหันต์สาวกแล้วยังจิตให้เลื่อมใส หรือแม้แต่สัตว์ที่มีความเลื่อมใสในพระสุรเสียงของพระผู้มีพระภาคเจ้า ขณะทรงแสดงธรรมอยู่ได้ไปเกิดในสวรรค์ ด้วยอานุภาพบุญกุศลที่ปฏิบัติ

๒.๒ ลักษณะของวิมานวัตถุ

ในวิมานวัตถุ นั้น สถานที่เล่นและที่อยู่อาศัยของเทวดาทั้งหลายมีจำนวนมากหลายอัน ประเสริฐชื่อว่า “วิมาน” วิมานเหล่านั้นบังเกิดด้วยอานุภาพของกรรมส่วนสุจริตของเทวดาเหล่านั้น มีลักษณะรุ่งเรืองด้วยรัศมีต่าง ๆ มีสีและทรวดทรงอันวิจิตร เพราะประกอบด้วยขนาดพิเศษ มี ๑ โยชน์บ้าง ๒ โยชน์บ้าง ๑๒ โยชน์บ้าง เป็นต้น ที่อยู่ที่เล่นของเทวดาชาย – หญิง เรียกกันว่า วิมาน เพราะพร้อมด้วยความงามและเพราะต้องนับโดยวิธีพิเศษ วัตถุที่ตั้งแห่งวิมานทั้งหลายเป็นเหตุแห่งเทศนานั้น เหตุนั้นเทศนานั้นจึงชื่อว่า วิมานวัตถุ ได้แก่เทศนาที่ดำเนินไปโดยนัยว่า ปิณฺทุเต โสวณณมยํ ปิณฺณวิมานตังทองของท่าน ดังนี้ เป็นต้น ก็คำนี้เป็นเพียงตัวอย่าง เพราะเทศนาที่ดำเนินไปอาศัยสมบัติรูปโภคะ และบริวารเป็นต้น และกรรมที่เป็นเหตุทำให้บังเกิดสมบัตินั้นของเทวดาเหล่านั้น อีกนัยหนึ่ง ความแตกต่างของวิมานเหล่านั้น ขึ้นอยู่กับบุญบารมีที่เจ้าของวิมานได้สั่งสมไว้เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ เช่น เป็นวิมานทองคำบ้าง วิมานเงินบ้าง วิมานแก้วมณีบ้าง วิมานแก้วไพฑูรย์บ้าง วิมานแก้วผลึกบ้าง หรือต่างกันที่ขนาด เช่น วัดโดยรอบ ๑ โยชน์บ้าง ๒ โยชน์บ้าง ๑๒ โยชน์บ้าง ชื่อวิมานวัตถุ ตั้งขึ้นเพื่อแสดงความเป็นมาของวิมานและเจ้าของวิมานต่าง ๆ ๘๕ วิมาน หรือ ๘๕ เรื่อง^๗

ดังผู้วิจัยจะได้ยกตัวอย่าง ลักษณะและรูปแบบการ ถาม – ตอบ ให้เห็นได้ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๑

ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระถามเทพธิดาเจ้าของวิมานว่า

เหล่านกกระเรียน นกยูง หงส์

นกคู้เหว่าดำและนกคู้เหว่าขาว ล้วนเป็นทิพย์

ชุมนุมกันส่งเสียงไพเราะอยู่รอบวิมานนี้

ซึ่งดาราด้วยบุพชาติ นำเร็นรมย์ ช่างงามเหลือเงิน

^๗ พระโสภณคณาภรณ์ (ระเปียบ ฐิตญาโณ), พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย เล่มที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๓๐๘.

ทั้งเทพบุตรและเทพธิดาเวียนกันมาชมไม้ชาดสาย

เทพธิดาผู้มีอำนาจมาก

เธอแสดงฤทธิ์ได้หลากหลาย อยู่ในวิมานนั้น

อนึ่ง เทพอัปสรเหล่านี้ก็พ้อนรำขับร้อง

ให้ความบันเทิงอยู่รอบ ๆ เธอ

เทพธิดาผู้มีอำนาจมาก

เมื่อเธอเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้

จึงได้สำเร็จเป็นเทพธิดาผู้มีฤทธิ์

เพราะบุญอะไรเธอจึงมีอำนาจรุ่งเรือง

และมีรัศมีกายสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้

เทพธิดานั้นดีใจที่พระมหาโมคคัลลานเถระถาม

จึงตอบปัญหาผลกรรมตามที่พระเถระถามว่า

เมื่อดิฉันเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในหมู่มนุษย์

เป็นผู้ซื่อสัตย์ ไม่นอกใจสามี

คอยถนอมน้ำใจ เหมือนมารดาถนอมบุตร

ถึงแม้จะโกรธก็ไม่กล่าวคำหยาบคาย

ดำรงมั่นอยู่ในความสัตย์ ละเว้นการพูดเท็จ

ยินดีในการให้ทาน ขอบอุทิศตนช่วยเหลือผู้อื่น

มีจิตเลื่อมใส ได้ถวายข้าวและน้ำ

เป็นทานอย่างเหลือเฟือโดยเคารพ

เพราะบุญนั้นผิพรรณดิฉันจึงงามเช่นนี้

ผลอันพึงปรารถนาจึงสำเร็จแก่ดิฉันในวิมานนี้

และโผทะถ่วงมวลลั่นน่าพอใจจึงเกิดขึ้นแก่ดิฉัน

ข้าแต่ภิกษุผู้มีอำนาจมาก ดิฉันขอกราบเรียนว่า

เพราะบุญที่ได้ทำไว้สมัยเมื่อเกิดเป็นมนุษย์

ดิฉันจึงมีอำนาจรุ่งเรือง

และมีรัศมีกายสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้^๘

(ปฐมปติพพาวิมาน ในอิตถีวิมาน)

ตัวอย่างที่ ๒

พระมหาโมคคัลลานเถระถามเทพบุตรเจ้าของวิมานทองคำตนหนึ่งว่า

วิมานที่ภูเขาทองคำของท่าน มีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกส่วน

ปกคลุมด้วยข่ายทองคำ ผูกซึ่งข่ายกระดิ่งไว้

เสาวิมานทุกต้นแปดเหลี่ยม วิจิตรด้วยแก้วไพฑูรย์ ทองคำ

^๘ ขุ.วิ. (ไทย) ๒๖ /๑๑/๑.

แก้วผลึก เงิน แก้วลาย แก้วมุกดา และทับทิม
 ที่วิมานนั้นไม่มีธูปฟุ้งขึ้น
 มีหมู่จันทน์สีเหลืองสร้างไว้รองรับช่อฟ้า
 บันได ๔ บันไดสร้างไว้ ๔ ทิศ จัดสร้างได้สัดส่วน
 ส่องแสงสว่างโชติช่วงโดยรอบทั้ง ๔ ทิศ
 ในวิมานอันประเสริฐนั้น ท่านเป็นเทพบุตรมีรัศมีรุ่งเรืองมาก
 มีผิวพรรณรุ่งโรจน์อย่างยิ่ง ดังพระอาทิตย์กำลังอุทัย
 นี่เป็นผลของท่าน หรือศีล หรือการกราบไหว้ของท่าน
 อาตมาถามท่านแล้ว โปรดบอกผลกรรมนั้นแก่อาตมาเถิด
 เทพบุตรนั้นดีใจที่พระมหาโมคคัลลานเถระถาม
 จึงตอบปัญหาผลกรรมไปตามที่พระเถระถามว่า
 ข้าพเจ้าเลื่อมใสแล้วให้สร้างวิหารใกล้เมืองอันธกวินทะ
 ถวายพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า
 ผู้ทรงเป็นเผ่าพันธุ์พระอาทิตย์ด้วยมือของตน
 ข้าพเจ้ามีจิตผ่องใส ได้ถวายของหอม ดอกไม้ ปังจัย เครื่องลูบไล้
 และวิหารแด่พระศาสดาที่เมืองอันธกวินทะนั้น
 เพราะบุญกรรมอันเป็นเหตุนั้น ข้าพเจ้าได้ผลบุญนี้
 จึงมีสิทธิในสวนนั้นทว่า
 ข้าพเจ้ามีหมู่เทพอัปสรพื่อนรำขบร้องห้อมล้อม
 รื่นรมย์อยู่ในสวนนั้นทว่าอันน่ารื่นรมย์
 มีหมู่คนกานาชนิตมากมาย^๙
 (สุวณฺณวิมาน ในปฐวิมาน)

ตัวอย่างที่ ๓

พระผู้มีพระภาคตรัสถามเทพบุตรฉัตตมาณพเจ้าของวิมานมีรัศมีสว่างไสวแผ่ไปเกิน ๒๐

โยชน์

(พระผู้มีพระภาคเมื่อจะทรงแสดงวิธีถึงสรณคมน์แก่ฉัตตมาณพจึงตรัสว่า)

บรรดาผู้กล่าวสอนในหมู่มนุษย์
 ผู้ใดเป็นผู้ประเสริฐสุด เป็นพระศากยมนี
 จำแนกพระธรรม สำเร็จกิจที่จะต้องทำแล้ว
 ถึงฝั่งพระนิพพาน พรั่งพร้อมด้วยพลและวิริยะ
 เอาจึงถึงผู้นั้นผู้เป็นพระสุคตเพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกเกิด
 เอาจึงถึงพระธรรมอันเป็นเหตุสํารอการคะ
 มีสภาวะไม่หวั่นไหว ไร้ความเศร้าโศก

^๙ พ.วิ. (ไทย) ๒๖/๗/๔.

เป็นสภาวะธรรมที่ปราศจากปัจจัยปรุงแต่ง
 ปราศจากสิ่งแปดเปื้อน นำปรารภนา ละเอียดย่อน
 ซึ่งพระตถาคตทรงจำแนกไว้แจ่มแจ้งแล้วนี้เพื่อเป็นที่พึงที่ระลึกเกิด
 บัณฑิตทั้งหลายกล่าวถึงทานที่ถวายในทานเหล่านี้ว่ามีผลมาก
 ทานเหล่านั้น คือพระอริยบุคคลผู้บริสุทธิ์ ๔ คู่ ๘ ทาน
 ผู้เห็นประจักษ์ในธรรม
 เอาจถึงพระอริยสงฆ์นี้เพื่อเป็นที่พึงที่ระลึกเกิด
 (พระผู้มีพระภาคตรัสถามเทพบุตรนั้นว่า)
 พระอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดาวฤกษ์ผู้สละในท้องฟ้า
 ยังสว่างไสวไม่เทียบเท่าวิมานของเธอซึ่งสว่างไสวมาก
 หาสิ่งเปรียบเทียบมิได้นี้
 เธอเป็นใครหนอ จากเทวโลกชั้นดาวดึงส์มายังแผ่นดิน
 วิมานของเธอนั้นมีรัศมีตัดแสงอาทิตย์แผ่ไปเกิน ๒๐ โยชน์
 และทำกลางคืนให้เสมือนกลางวัน
 วิมานของเธองามบริสุทธิ์ผุดผ่อง
 มีดอกปทุมมาก มีดอกบุนนาคบริกขดงาม
 เกื่อนกลาดด้วยดอกไม้ นานาชนิด
 งามไม่น้อย คลุมไว้ด้วยตาข่ายทองอันบริสุทธิ์ ปราศจากธุลี
 ส่องสว่างอยู่ในอากาศเหมือนดวงอาทิตย์
 วิมานของเธอเนืองแน่นด้วยเหล่าเทพอัปสร
 ผู้ทรงผ้ากำพลสีแดงและสีเหลือง
 หอมตลบด้วยกลิ่นกฤษณา ดอกประยงค์และแก่นจันทร์
 มีผิวพรรณเปล่งปลั่งดังทองคำ ประหนึ่งท้องฟ้าเต็มไปด้วยดวงดาว
 เทพบุตรและเทพธิดาจำนวนมากในวิมานนี้
 มีรูปร่างลักษณะต่าง ๆ กัน
 มีจิตใจเบิกบาน ทรงทิพยอาภรณ์ ประดับด้วยดอกไม้ทิพย์
 คลุมด้วยกรองทอง ห่มด้วยอาภรณ์ทอง
 ไชยกลิ่นหอมฟุ้งไปตามลม
 นี่เป็นผลแห่งกรรมอันใดเล่า เพราะผลกรรมอะไรเล่า
 เธอจึงมาเกิดในวิมานนี้ อนึ่ง ตถาคตถามแล้ว
 ขอเธอจงบอกถึงวิธีที่เธอได้วิมานนี้ตามสมควรแก่เหตุอันเกิด
 (เทพบุตรกราบทูลว่า)

พระศาสดาเสด็จมาพบฉัตตมาณพในทางนี้
 เมื่อจะทรงอนุเคราะห์ จึงได้ทรงพร่ำสอน
 มาณพนั้นฟังธรรมของพระองค์ผู้เป็นรัตนอย่างประเสริฐแล้ว
 ได้กราบทูลว่า ข้าพระองค์จักทำตามพระดำรัสที่ทรงพร่ำสอน

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้งแรกข้าพระองค์ได้กราบทูลว่า
 ข้าพระองค์ยังไม่ได้ถึงพระชินะผู้ประเสริฐ
 พระธรรมและพระสงฆ์ว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึก
 แต่ภายหลังได้ทำตามพระดำรัสของพระองค์ตามที่ทรงพร่ำสอนนั้นแล
 อนึ่ง พระองค์ได้ตรัสสอนว่า
 เธออย่าได้ประพฤตินเป็นคนฆ่าสัตว์
 โดยวิธีต่าง ๆ อันเป็นกรรมไม่สะอาด
 เพราะท่านผู้มีปัญญาทั้งหลายไม่สรรเสริญ
 ความไม่สำรวมในสัตว์ทั้งหลายเลย
 ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่แรกข้าพระองค์ได้กราบทูลปฏิเสธ
 แต่ภายหลังได้ทำตามพระดำรัสของพระองค์ตามที่ตรัสสอนนั้นแล
 อนึ่ง พระองค์ได้ตรัสสอนว่า
 เธออย่าสำคัญสิ่งของ
 แม้ที่คนอื่นดูแลรักษาไว้ที่เขามิได้ให้ว่าเป็นของควรถือเอา
 ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่แรกข้าพระองค์ได้กราบทูลปฏิเสธ
 แต่ภายหลังได้ทำตามพระดำรัสของพระองค์ตามที่ตรัสสอนนั้นแล
 อนึ่ง พระองค์ได้ตรัสสอนว่า
 เธออย่าได้ล่วงละเมิดหญิงที่คนอื่นรักษา
 และภรรยาของชายอื่น นั้นเป็นสิ่งไม่ประเสริฐ
 ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่แรกข้าพระองค์ได้กราบทูลปฏิเสธ
 แต่ภายหลังได้ทำตามพระดำรัสของพระองค์ตามที่ตรัสสอนนั้นแล
 อนึ่ง พระองค์ได้ตรัสสอนว่า
 เธออย่าได้พูดให้คลาดเคลื่อนจากความจริง
 เพราะท่านผู้มีปัญญาทั้งหลาย ไม่สรรเสริญการกล่าวเท็จ
 ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่แรกข้าพระองค์ได้กราบทูลปฏิเสธ
 แต่ภายหลังได้ทำตามพระดำรัสของพระองค์ตามที่ตรัสสอนนั้นแล
 อนึ่ง พระองค์ได้ตรัสสอนว่า
 เธอจงงดเว้นของมีนเมาทุกชนิด
 อันเป็นเหตุทำให้ความจำของคนเสื่อม
 ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่แรกข้าพระองค์ได้กราบทูลปฏิเสธ
 แต่ภายหลังได้ทำตามพระดำรัสของพระองค์ตามที่ตรัสสอนนั้นแล
 ข้าพระองค์นั้นได้รักษาสิกขาบท ๕ ในพระศาสนา
 ปฏิบัติธรรมของพระตถาคต ได้ไปยังทางสองแพร่งกลางชุมโจร
 พวกโจรเหล่านั้นได้ฆ่าข้าพระองค์ ณ ที่นั้น เพราะโภคะเป็นเหตุ
 ข้าพระองค์ระลึกถึงกุศลกรรมมีประมาณเท่านี้เอง
 กุศลกรรมอื่นนอกจากนั้นของข้าพระองค์ไม่มี

เพราะสุจริตกรรมนั้น ข้าพระองค์จึงเกิดในหมู่เทวดาชั้นดาวดึงส์
พร้อมด้วยกามคุณตามปรารถนา

ขอพระองค์โปรดทอดพระเนตร

ผลของการสำรวมเพียงชั่วครูชัวยาม

ด้วยการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

คนเป็นอันมากผู้มีกรรมต่ำต้อย พวกนั้นมองดู

นิกกระหยม(ชื่นชม) ข้าพระองค์

เหมือนบุคคลพวกนั้นมองดูผู้รู้เรื่องด้วยบริวารยศ

ขอพระองค์โปรดทอดพระเนตรเถิด ข้าพระองค์ถึงสุคติ

และได้รับความสุข เพราะพระธรรมเพียงเล็กน้อย

ส่วนเหล่าชนที่ได้ฟังธรรมของพระองค์เนื่อง ๆ

เห็นที่จะสัมผัสสมตธรรมซึ่งมีความเกษม

บุญกุศลที่ข้าพระองค์ดำรงอยู่ในพระธรรมคำสอนของพระศาสดา

ทำแล้วเมื่อน้อยกลับมีผลยิ่งใหญ่ไพบูรณ์

ขอพระองค์โปรดทอดพระเนตรดูเถิด

เพราะได้ทำบุญไว้ ฉัตตเทพบุตรจึงเปล่งรัศมี

สว่างไสวไปทั่วแผ่นดิน เหมือนดวงอาทิตย์

ชนจำพวกหนึ่งประชุมปรึกษากันว่า

กุศลนี้เป็นอย่างไร

พวกเราจะบำเพ็ญกุศลนั้นอย่างไร

พวกเรานั้นเกิดเป็นมนุษย์แล้ว

พึงปฏิบัติธรรม อยู่รักษาศีลกันเถิด

พระศาสดาทรงมีอุปการะมาก

และทรงอนุเคราะห์ข้าพระองค์อย่างนี้

ในเมื่อข้าพระองค์ยังมีชีวิตอยู่

ได้เสด็จไปแต่ยังวันอยู่เลย

ข้าพระองค์นั้นได้เข้าเฝ้าพระองค์ผู้ทรงมีพระนามเป็นสัจธรรม

ขอพระองค์โปรดอนุเคราะห์เถิด

ข้าพระองค์ขอฟังธรรมซ้ำอีก

ชนเหล่าใดในพระศาสนานี้ละกามราคานุสัย

และภวราคานุสัยได้เพราะละโมหะได้เด็ดขาด

ชนเหล่านั้นแลย่อมไม่เข้าถึงการนอนในครรภ์อีกต่อไป

เพราะว่าเป็นผู้ถึงความดับอย่างสิ้นเชิงเย็นสนิทแล้ว^{๑๐}

^{๑๐} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖ / ๓ / ๑๐๕

๒.๓ โครงสร้างของวิมานวัตถุ

จากการศึกษาวิมานวัตถุในคัมภีร์ขุททกนิกายพระสุตตันตปิฎก พบว่า วิมานวัตถุมีโครงสร้างสำคัญที่อาจจัดแบ่งได้เป็น ๓ ส่วน คือ ประเภท วรรค และวิมาน ดังมีรายละเอียด ดังนี้

๒.๓.๑ ประเภทของวิมาน

วิมานวัตถุมีการจัดแบ่งออกเป็นประเภทได้ ๒ ประเภทใหญ่ คือ (๑) อิตถีวิมาน (วิมานของเทพธิดา) (๒) ปุริสวิมาน (วิมานของเทพบุตร) มีอธิบายรายละเอียดดังนี้

๑) อิตถีวิมาน หมายถึง วิมานของเทวดาผู้หญิง อันได้แก่สถานที่เป็นที่อยู่และประทับมีความสำราญเป็นที่อยู่ส่วนตัวสำหรับเทพธิดา (เทวดา) อันเป็นสถานที่สูง จะมีขนาดกว้างใหญ่ก็เพราะด้วยอำนาจแห่งกุศลกรรม (Good conduct) ของเทวดาองค์นั้น ๆ ซึ่งมีสีและสัญญาณวิจิตรพิศดารมากน้อยต่างกัน แล้วแต่อดีตบุญกรรมที่ได้กระทำไว้ และคำว่าอิตถิเป็นศัพท์ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ถ้าแปลเป็นภาษาไทยแปลว่า สตรีเพศ คือเทวดาผู้หญิง คัมภีร์วิมานวัตถุได้ประมวลอิตถีวิมานไว้จำนวน ๕๐ วิมาน (เรื่อง)

๒) ปุริสวิมาน หมายถึง วิมานของเทวดาผู้ชาย คือเป็นที่อยู่ของเทพบุตร ในอดีตกรรมที่เป็นมนุษย์ได้เคยทำบุญกุศลตามหลักของพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ เมื่อสิ้นบุญกรรมแล้วก็ได้มาบังเกิดในวิมานอันเป็นที่อยู่และสถานที่สำราญแล้วแต่บุญกรรมในอดีตชาติ และสำหรับปุริสวิมานในคัมภีร์วิมานวัตถุ ได้ประมวลปุริสวิมานไว้จำนวน ๓๕ วิมาน (เรื่อง)

๒.๓.๒ วรรคในอิตถีวิมานและปุริสวิมาน

วิมานวัตถุที่มีการจัดแบ่งเป็นอิตถีวิมานและปุริสวิมาน ยังถูกจัดแบ่งแยกย่อยออกเป็นวรรค ๆ ตามประเภทวิมานได้ ๗ วรรค คือ

๒.๓.๒.๑ วรรคในอิตถีวิมาน

อิตถีวิมานสามารถแบ่งเป็นวรรคได้ ๔ วรรค ได้แก่ (๑) ปิฐวรรค (๒) จิตตลตาวรรค (๓) ปาริจฉัตตกวรรค (๔) มัญชิภูฏกวรรค

ก. ปิฐวรรค แปลว่าหมวดว่าด้วยตั่ง ขึ้นนี้ตั้งตามสาระสำคัญของปฐมปิฐวิมาน – จตุตถปิฐวิมาน ซึ่งเป็น ๔ เรื่องแรกของวรรคนี้ทั้ง ๔ เรื่องกล่าวถึงอานิสงส์ของการถวายตั่งให้พระภิกษุฉันภัตตาหาร

ข. จิตตลตาวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยสวนจิตรลดาของเหล่าเทวดา หมายถึงสวนจิตรลดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ขึ้นนี้ตั้งตามสาระสำคัญของทาสีวิมานซึ่งเป็นเรื่องที่ ๑ ของวรรค

ค. ปาริจฉัตตกวรรค แปลว่าด้วยดอกปริชาติ ขึ้นนี้ตั้งตามชื่อเรื่องที่ ๑๐ ของวรรคนี้คือปาริจฉัตตกวรรควิมาน

ง. มัญชิภูฏกวรรค แปลว่าหมวดว่าด้วยวิมานแก้วมณีสีแดง ขึ้นนี้ตั้งตามชื่อของมัญชิภูฏกวิมาน ซึ่งเป็นเรื่องที่ ๑ ของวรรคนี้

๒.๓.๒.๒ วรรคในปุริสวิมาน

ปุริสวิมานสามารถแบ่งเป็นวรรคได้ ๓ วรรค คือ (๑)มหารถวรรค (๒)ปายาสีกวรรค และ (๓)สุนิกขิตวรรค มีอธิบายรายละเอียดดังนี้

ก. มหารถวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยรถใหญ่ ขึ้นนี้ตั้งตามชื่อและสาระสำคัญของมหารถวิมานซึ่งเป็นเรื่องสุดท้ายของวรรคนี้ ว่าด้วยวิมานที่มีรถใหญ่เทียบม้า ๑,๐๐๐ ตัว เป็น

พาหนะที่ชื่อวารถใหญ่ เพราะเทียบกับรถของเทพบุตรอีกองค์หนึ่งในวรรณนี้ซึ่งเล็กกว่า คือเป็นรถเทียบม้า ๑๐๐ ตัว จึงเรียกวิมานนั้นว่า จุฬรวิมาน

ข. ปายาสีวรรค แปลว่า หมวดยาด้วยเทพบุตรผู้เคยเป็นคนรับใช้เจ้าปายาสี ซึ่งนี้ตั้งตามชื่อปายาสีวิมาน ซึ่งเป็นเรื่องที่ ๒ ของวรรณนี้ ความจริงปายาสีวิมานว่าด้วยวิมานที่เกิดขึ้นแก่ขุนคลังของเจ้าปายาสีที่ชื่ออตุตระ ไม่ใช่วิมานที่เกิดขึ้นแก่เจ้าปายาสี วิมานที่เกิดขึ้นแก่เจ้าปายาสีก็มีคือเสรีสกวิมานในสุโขทัยวรรคข้างหน้าเจ้าปายาสี (ปายาสี ราชญ์) เป็นพราหมณ์โดยกำเนิด พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงแต่งตั้งให้ครองเสตัพยนครในฐานะเจ้าเมือง หรือเจ้าผู้ครองนคร (เรื่องของเจ้าปายาสีมีปรากฏอยู่ในปายาสีสูตร)

ค. สุนิกขิตตวรรค แปลว่า หมวดยาด้วยเทพบุตรผู้จดดอกไม้ให้เป็นระเบียบ ซึ่งนี้ตั้งตามชื่อและสาระสำคัญของสุนิกขิตตวิมาน ซึ่งเป็นเรื่องที่ ๑๑ ของวรรณนี้

๒.๓.๓ วิมานในแต่ละวรรค

วรรคแต่ละวรรคในอิตถิวิมานและปฐวิมานของวิมานวัตถุ ยังมีการเล่าเรื่องวิมานประกอบเอาไว้ด้วย จำนวน ๘๕ เรื่อง โดยจัดแบ่งตามวรรคแต่ละวรรคในอิตถิวิมานและปฐวิมานได้ พร้อมทั้งความหมายและใจความสำคัญของแต่ละวิมานในวรรคดังนี้

ก. ปฐมปีฐวิมาน

คือวิมานตั้งทองคำ มีจำนวน ๑๗ วิมาน จำแนกได้ดังนี้

(๑) ปฐมปีฐวิมาน ว่าด้วยวิมานตั้งเรื่องที่ ๑ เป็นวิมานตั้งทองคำขนาด ๑๒ โยชน์ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่เกิดขึ้นแก่หญิงคนหนึ่งชาวกรุงสาวัตถี เพราะได้จัดตั้งถวายให้พระเถระรูปหนึ่งซึ่งเที่ยวบิณฑบาตมาถึงเรือนตนได้นั่งฉันภัตตาหารและในโอกาสนั้นนางได้กราบ ได้ถวายข้าวและน้ำตามกำลังทรัพย์และปฏิบัติรับใช้พระเถระจนฉันเสร็จ^{๑๑}

(๒) ทุตติยปีฐวิมาน ว่าด้วยวิมานเรื่องตั้งเรื่องที่ ๒ เป็นวิมานแก้วไพฑูรย์เนื้อความโดยย่อว่า เป็นวิมานในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงคนหนึ่งชาวเมืองสาวัตถี ได้จัดตั้งถวายพระเถระรูปหนึ่งซึ่งเที่ยวบิณฑบาตมาถึงเรือนของตนได้นั่งฉันภัตตาหารและในโอกาสนั้นนางได้กราบ ได้ถวายข้าวและน้ำตามกำลังทรัพย์และปฏิบัติรับใช้พระเถระจนฉันเสร็จ^{๑๒}

(๓) ตติยปีฐวิมาน ว่าด้วยวิมานตั้งเรื่องที่ ๓ เป็นวิมานตั้งทองคำในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่เกิดขึ้นแก่หญิงคนหนึ่งชาวกรุงราชคฤห์ เพราะได้จัดตั้งขันตี (ภัททปีฐะ) ถวายให้พระเถระรูปหนึ่งผู้เป็นพระอรหันต์ได้นั่งฉันภัตตาหารที่เรือนของนาง เมื่อพระเถระฉันเสร็จ นางได้ถวายตั้งนั้นแด่พระเถระด้วยและพระเถระให้คนนำไปถวายเป็นของสงฆ์^{๑๓}

จากการศึกษา พบว่า เนื้อหาในวิมานนี้ เน้นไปที่ว่าการให้ทานในพระพุทธศาสนานั้นแบ่งออกเป็น ๒ อย่างคือ (ก) ปาฏิบุคลิกทาน การให้จำเพาะบุคคลหรือระบุผู้รับชัดเจน (ข) และสังฆทาน การให้แก่สงฆ์ คือให้ทานแก่พระสงฆ์ตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป เป็นส่วนรวมเป็นของกลางสงฆ์ไม่ระบุจำเพาะรูปใดรูปหนึ่ง ย่อมมีอานิสงส์มากกว่าถวายบุคคล^{๑๔}

^{๑๑} พ.วิ. (ไทย) ๒๖/๑/๑.

^{๑๒} พ.วิ. (ไทย) ๒๖/๒/๒.

^{๑๓} พ.วิ. (ไทย) ๒๖/๓/๓.

^{๑๔} อัง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๓๓๐/๔๓๙.

(๔) จตุตถปิฎกวิมาน ว่าด้วยวิมานตั้งเรื่องที่ ๔ เป็นวิมานตั้งแก้วไพฑูรย์ ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่เกิดขึ้นแก่หญิงคนหนึ่งชาวกรุงราชคฤห์ เพราะได้จัดตั้งถวายให้พระเถระรูปหนึ่งผู้เป็นอรหันต์ได้นั่งฉันภัตตาหารที่เรือนของนาง^{๑๕}

(๕) กุญชรวิมาน ว่าด้วยวิมานที่มีช้างเป็นพาหนะ เป็นวิมานทองคำ สูง ๑๐๐ โยชน์ ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่เกิดขึ้นแก่หญิงคนหนึ่งชาวกรุงราชคฤห์ เพราะได้เห็นพระเถระผู้สมบูรณ์ด้วยศีลาจารวัตรรูปหนึ่งเกิดความเลื่อมใส นิมนต์ไปที่บ้านได้ถวายผ้าอาบน้ำและถวายภัตตาหารด้วยมือตนเอง^{๑๖}

(๖) ปฐมนาวาวิมาน ว่าด้วยวิมานที่มีเรือเป็นพาหนะเรื่องที่ ๑ เป็นวิมานเรือประทุนทองในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่เกิดขึ้นแก่หญิงคนหนึ่งชาวกรุงสวตถิ เพราะได้เป็นภิกษุหลายรูปกำลังเหน็ดเหนื่อยและกระหายน้ำ จึงขมิ้นมันจัดหาน้ำดื่มไปถวายด้วยมือตนเอง^{๑๗}

(๗) ทุตินาวาวิมาน ว่าด้วยวิมานที่มีเรือเป็นพาหนะเรื่องที่ ๒ เป็นวิมานเรือประทุนทองในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่เกิดขึ้นแก่หญิงคนหนึ่งชาวกรุงสวตถิ เพราะได้เห็นพระเถระผู้กำลังเหน็ดเหนื่อยและกระหายน้ำมา จึงนิมนต์ให้นั่งบนอาสนะที่จัดถวายแล้วหาน้ำมาล้างเท้าและถวายน้ำดื่มด้วยมือตนเอง^{๑๘}

(๘) ตติยานาวาวิมาน ว่าด้วยวิมานที่มีเรือเป็นพาหนะเรื่องที่ ๓ เป็นวิมานเรือประทุนทองในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวหมู่บ้านพราหมณ์ชื่ออุณะ เพราะได้ถวายน้ำดื่มแด่พระผู้มีพระภาคด้วยมือตนเอง^{๑๙}

(๙) ปทิจวิมาน คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้ถวายปทิจ ใจความโดยย่อ กล่าวว่า เป็น วิมานที่มีแสงสว่างในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ผู้ถวายปทิจคือ หล้า ชาวเมืองสวตถิ ได้ตามปทิจไว้หน้าธรรมาสน์แล้วนั่งฟังพระธรรมเทศนา^{๒๐}

(๑๐) ติลทักขิณวิมาน คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้ถวายเมถังดา เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ ๑ เนื้อความโดยย่อว่า เป็นวิมานทองคำขนาด ๑๒ โยชน์ ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เป็นหญิงชาวกรุงราชคฤห์ ได้ถวายเมถังดาแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า^{๒๑}

(๑๑) ปฐมปัตติพพาวิมาน คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้ซื่อสัตย์ต่อสามี เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ ๑ เนื้อความโดยย่อว่า เป็นวิมานบุปผชาตินารีรัมย์ มีนกนานาพันธุ์ส่งเสียงไพเราะในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เป็นหญิงชาวเมืองสวตถิ เป็นผู้ซื่อสัตย์ต่อสามีเป็นผู้รักษาศีล ให้ทานชอบช่วยเหลือผู้อื่น และถวายข้าวและน้ำด้วยความเคารพ^{๒๒}

^{๑๕} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๔/๔.

^{๑๖} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๕/๕.

^{๑๗} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๖/๖.

^{๑๘} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๗/๗-๘.

^{๑๙} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๘/๘-๙.

^{๒๐} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๙/๙-๑๐.

^{๒๑} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๑๐/๑๐-๑๑.

^{๒๒} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๑๑/๑๑-๑๒.

(๑๒) **หุติยปติพพาวิมาน** คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้ซื่อสัตย์ต่อสามี เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ ๒ เนื้อความโดยย่อว่า เป็นวิมานที่มีเสาทำด้วยแก้วไพฑูรย์เปล่งแสงเรืองรองในชั้นดาวดึงส์เป็นหญิงชาวกรุงสาวดี เป็นอุบาสิกา ได้ถวายข้าวและน้ำแด่พระเถระผู้เป็นพระอรหันต์ด้วยความเคารพ^{๒๓}

(๑๓) **ปฐมสุณิสาวิมาน** คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงสะใภ้ใจความโดยย่อ กล่าวว่าเป็นเรื่องที่ ๑ เป็นวิมานอันรุ่งเรืองในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นหญิงสะใภ้ชาวกรุงสาวดี ได้เห็นภิกษุผู้เป็นพระอรหันตรูปหนึ่ง เกิดความเลื่อมใสได้แบ่งขนมถวายด้วยมือตนเอง^{๒๔}

(๑๔) **หุติยสุณิสาวิมาน** คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงสะใภ้ใจความโดยย่อ กล่าวว่าเป็นเรื่องที่ ๒ เป็นวิมานอันรุ่งเรืองในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์หญิงสะใภ้ในที่นี้ เป็นหญิงชาวกรุงสาวดีได้เห็นภิกษุ ผู้เป็นพระอรหันต์ เกิดความเลื่อมใส ได้ถวายขนมกุมมาสด้วยมือตนเอง^{๒๕}

(๑๕) **อุตตราวิมาน** คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่อุตตรา (ธิดาของปुณณเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์) เรื่องนี้มีเนื้อความโดยย่อว่า เป็นวิมานอันรุ่งเรืองยิ่งในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพราะได้รักษาอุโบสถศีลฟังธรรมและปฏิบัติธรรม จนบรรลุสุกัทธาคามีผล^{๒๖}

(๑๖) **สิริมาวิมาน** คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่นางสิริมา (หญิงนครโสเภณีกรุงราชคฤห์) น้องสาวของหมอชิวโกมารักและเป็นเพื่อนของอุตตราที่กล่าวมาข้างต้น) เรื่องนี้มีเนื้อความโดยย่อว่า เป็นวิมานที่รุ่งเรืองยิ่งในสวรรค์ชั้นนิมมานรดีเพราะได้ฟังธรรมจากพระผู้มีพระภาคและได้บรรลุโสดาปัตติผลในคราวเดียวกับนางอุตตรา บรรลุสุกัทธาคามีผล หลังจากนั้น นางได้ถวายสลากภัตแด่สงฆ์ วันละ ๘ ที่เป็นประจำ^{๒๗}

(๑๗) **เปสการีวิมาน** คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่ธิดาช่างหูกชาวกรุงพาราณสี เรื่องนี้มีเนื้อความโดยย่อว่าเป็นวิมานที่มีเสาทำด้วยแก้วไพฑูรย์เปล่งแสงเรืองรองอยู่เป็นนิตยมีต้นไม้มโหงขึ้นอยู่โดยรอบในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะได้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานจนบรรลุโสดาปัตติผล^{๒๘}

จากการศึกษา **ปฐวรค** (หมวดว่าด้วยตั้ง) พบว่า มีการถวายทานประเภทต่างๆ คือ ๑) อาหารบิณฑบาต เช่น ข้าว โภชนาหารด้วยความเคารพ ๒) การถวายตั้ง ๓) การถวายผ้า ๔) ถวายน้ำสำหรับดื่มฉัน ๕) ถวายน้ำสำหรับล้างเท้า ๖) ถวายประทีป คือ หล້า ๗) ถวายเมล็ดงา ๘) ถวายขนมกุมมาส ๙) ถวายสลากภัต และ ๑๐) การปฏิบัติธรรม

ข. จิตตดาวรรค

จิตตดาวรรค แปลว่า หมวดที่ว่าด้วยสวนจิตรลดาเหล่าเทวดา หมายถึงสวนจิตรลดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ชื่อนี้ ตั้งตามสาระสำคัญของทาสีวิมาน โดยใจความสำคัญของแต่ละวิมานในวรรค มี ๑๑ วิมาน ดังต่อไปนี้

^{๒๓} พ.ว. (ไทย) ๒๖/๑๒/๑๓.

^{๒๔} พ.ว. (ไทย) ๒๖/๑๓/๑๓.

^{๒๕} พ.ว. (ไทย) ๒๖/๑๔/๑๔.

^{๒๖} พ.ว. (ไทย) ๒๖/๑๕/๑๕.

^{๒๗} พ.ว. (ไทย) ๒๖/๑๖/๑๖.

^{๒๘} พ.ว. (ไทย) ๒๖/๑๗/๑๗.

(๑) **ทาสีวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงคนใช้ เพราะได้เจริญกรรมฐานจนบรรลุโสดาปัตติผลนางจึงไปเกิดเป็นเทพธิดามีรัศมีสว่างไสวดูจดาวประกายพริ้ว มีบริวารห้อมล้อมเที่ยวชมสวนจิตรลดาในชั้นดาวดึงส์^{๒๙}

(๒) **ลขุมวิมาน** คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่นางลขุมามีบ้านตั้งอยู่ใกล้ทางออกประตูบ้านชาวประมง เพราะได้รักษาศีล ให้ทาน และปฏิบัติธรรมจนบรรลุโสดาปัตติผล จึงไปเกิดในวิมานใหญ่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๓๐}

(๓) **อจาตมทายิกาวิมาน** คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงฉันทาล ผู้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า และมีโอกาสได้กราบไหว้ตามคำแนะนำของท่านมหาโมคคัลลานเถระ ก่อนที่นางจะถูกแม่โคขวิดจนเสียชีวิต นางจึงไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๓๑}

(๔) **ฉันทาสีวิมาน** คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงฉันทาล ผู้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า และได้มีโอกาสถวายอภิวาทตามคำแนะนำ ของพระมหาโมคคัลลานะ ก่อนที่นางจะถูกแม่โคขวิดจนเสียชีวิต นางจึงไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๓๒}

(๕) **ภทติธิดาวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่นางภทติธิดาอุบาสิกา เพราะได้ฟังธรรม รักษาอุโบสถศีลประจำ และได้ถวายภัตตาหาร แต่ท่านพระสารีบุตรเถระและท่านพระมหาโมคคัลลานเถระ นางจึงไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เที่ยวชมสวนนันทวันอันรื่นรมย์^{๓๓}

(๖) **โสณทินนาวิมาน** คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงคนใช้ ที่เกิดขึ้นแก่นางโสณทินนาอุบาสิกา เป็นหญิงชาวกรุงสาวัตถี เพราะได้ปฏิบัติธรรม รักษาอุโบสถศีลประจำจนได้บรรลุโสดาปัตติผลและได้ถวายทานแด่พระอริยสงฆ์ ด้วยความเคารพ นางจึงไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๓๔}

(๗) **อุโบสถวิมาน** คือวิมานที่เกิดแก่นางอุโบสถอุบาสิกา นางเป็นคนชาวเมืองสาเกต เพราะได้ปฏิบัติธรรม รักษาอุโบสถศีลเป็นประจำ และยังได้ถวายทานแด่พระอริยสงฆ์ด้วยความเคารพ แต่เป็นผู้มีจิตผูกพันกับทิพยสมบัติ ในสวนนันทวัน ชั้นดาวดึงส์จนเกินไปไม่ได้ปฏิบัติธรรมให้สูงขึ้น นางจึงไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์อยู่ ๖๐.๐๐๐ ปีทิพย์ แล้วกลับมาเกิดในมนุษยโลกอีก ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระปลอบใจนางว่า พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่านางจะได้บรรลุโสดาปัตติผลในภพที่เกิดขึ้น^{๓๕}

(๘) **สุนิทธาวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่นางสุนิทธาอุบาสิกา อยู่ในกรุงราชคฤห์ เพราะได้ปฏิบัติธรรมรักษาอุโบสถศีลเป็นประจำ และได้ถวายทานแด่พระอริยสงฆ์ด้วยความเคารพ นางจึงไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๓๖}

^{๒๙} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๑๘/๒๑.

^{๓๐} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๑๙/๒๒.

^{๓๑} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๒๐/๒๓.

^{๓๒} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๒๑/๒๔.

^{๓๓} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๒๒/๒๕.

^{๓๔} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๒๓/๒๖.

^{๓๕} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๒๔/๒๗.

^{๓๖} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๒๕/๒๘.

(๙) **สุทินนาวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่นางสุทินนาอุบาสิกาอยู่ในกรุงราชคฤห์ เพราะได้ปฏิบัติธรรม รักษาอุโบสถศีลเป็นประจำ และได้ถวายทานแด่พระอริยสงฆ์ด้วยความเคารพ นางจึงไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๓๗}

(๑๐) **ปฐมภิกขาทายิกาวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้ถวายภิกษา เรื่องที่ ๑ เป็นวิมานอันรุ่งเรืองยิ่งในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะได้ถวายอาหารบิณฑบาตแด่พระผู้มีพระภาค^{๓๘}

(๑๑) **ทุตติยาภิกขาทายิกาวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิง ผู้ถวายภิกษาเป็น เรื่องที่ ๒ เป็นวิมานอันรุ่งเรืองในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะได้เห็นพระชินาสพฺรพหนึ่ง กำลังเที่ยว บิณฑบาตอยู่เกิดความเลื่อมใส จึงได้นิมนต์ไปบิณฑบาตที่เรือนของตน^{๓๙}

จากการศึกษา **จิตตลตาวรรค** พบว่า มีการบำเพ็ญบุญในกรณีต่างๆ คือ ๑) การปฏิบัติธรรมโดยวิธีเจริญกรรมฐาน ๒) รักษาศีลและอุโบสถศีล ๓) ถวายทานด้วยความเคารพ และ ๔) การทำจิตให้ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า

ค. ปาริฉัตตกวรรค

ปาริฉัตตกวรรค แปลว่า หมวดที่ว่าด้วยดอกปาริชาติ ชื่อนี้ตั้งตามชื่อเรื่องที่ ๑๐ ของวรรคนี้ คือ ปาริฉัตตกวิมาน มีใจความสำคัญของแต่ละวิมานในวรรค มีจำนวน ๑๐ วิมาน ดังต่อไปนี้

(๑) **อุฬารวิมาน** คือวิมานอันโอฬาร เป็นวิมานทองคำที่เกิดขึ้นแก่หญิงสะใภ้เป็นคนชาวกรุงราชคฤห์ มีศรัทธาได้ถวายขนมเบื้องแด่ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระขณะเที่ยวบิณฑบาตมาถึงเรือนของตน ก่อนถูกแม่ผัวผู้ไม่มีศรัทธาตีด้วยสากจนตายและไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๔๐}

(๒) **อุจจุทายิกาวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้ถวายท่อนอ้อย เป็นหญิงสะใภ้ผู้มีศรัทธาชาวกรุงราชคฤห์ ได้ถวายท่อนอ้อยแด่ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระก่อนถูกแม่ผัวผู้ไม่มีศรัทธาตีด้วยตังจนตาย และไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๔๑}

(๓) **บัลลังกวิมาน** คือวิมานที่มีบัลลังก์สวยงามเกิดแก่หญิงผู้ประพฤติธรรม เช่น มรรคมงคล ๘ ประการ และรักษาอุโบสถศีลเป็นประจำ เป็นคนกรุงสาวัตถินั่นเอง จึงไปเกิดรื่นเริงบันเทิงใจอยู่บนสวรรค์^{๔๒}

(๔) **ลตาวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่เทพธิดาชื่อลดา นางเกิดเป็นเทพธิดาของท้าวเวสวัณมหาราชในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราช และได้เป็นบาทบริจาริกาของท้าวสักกะ เรื่องนี้เทพธิดาผู้เป็นน้อง ๔ องค์ คือ สัซซา ปวรา อัจฉิมตี และสุตา เป็นผู้ถาม เทพธิดาลดา จึงเล่าประวัติของตนให้น้องสาวฟัง พร้อมทั้งสอนเรื่องการปฏิบัติต่อสามีด้วย^{๔๓}

^{๓๗} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๒๖/๒๙.

^{๓๘} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๒๗/๓๐.

^{๓๙} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๒๘/๓๑.

^{๔๐} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๒๙/๓๓-๓๔.

^{๔๑} พุ.วิ. ๒๖/๓๐/๓๓-๓๔.

^{๔๒} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๓๑/๓๕-๓๖.

^{๔๓} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๓๒/๓๖-๓๘.

(๕) **คุตติลวิมาน** ว่าด้วยวิมานที่คุตติลาจารย์เคยไปเยี่ยม คุตติลาจารย์คือพระโพธิสัตว์ เป็นอาจารย์สอนพิน ๗ สาย ทำวสัฏฐะเชิญไปติดพันถวาย ท่านจึงขออนุญาตไปเยี่ยมวิมานต่าง ๆ ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ รวม ๓๖ วิมาน ได้สอบถามบุญกรรมของเทพธิดาเจ้าของวิมานเหล่านั้นมาก่อนและถามอย่างเดียวกับที่ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระไปสอบถามมา ท่านทราบเรื่องคุตติลาจารย์จากพระผู้มีพระภาค เมื่อท่านกราบทูลรายงานผลการไปสอบถามเทพธิดา ๓๖ องค์นี้จบลง

คำว่า **คุตติลวิมาน** จึงเป็นชื่อรวมของกลุ่มวิมาน ๓๖ นี้และแต่ละวิมานก็มีชื่อเฉพาะ เทพธิดาเจ้าของวิมาน ๓๖ องค์ได้สร้างกุศลไว้ในสมัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ^{๔๔}

(๖) **ทัททลวิมาน** คือวิมานอันรุ่งเรืองที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้ถวายสังฆทาน ผู้ถามเป็นพี่สาวและร่วมสามีกันชื่อภัทราผู้ถวายทานมากกว่า ส่วนน้องสาวถวายทานน้อยกว่า แต่ถวายเป็นสังฆทาน จึงไปเกิดในสวรรค์ชั้นนิมมานรดี แสดงให้เห็นว่า มีผลต่างกันระหว่างปาฏิบุคคลิกทานกับสังฆทาน^{๔๕}

คำว่า “ปาฏิบุคคลิกทาน” หมายถึง ทานที่เจาะจงให้เฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ย่อมมีอานิสงส์ไม่มากนัก ส่วนคำว่า “สังฆทาน” นั้น หมายถึง ทานที่ให้แก่พระสงฆ์ตั้งแต่ ๔รูป ขึ้นไป โดยไม่เจาะจงว่าเป็นรูปใดรูปหนึ่ง ดังนั้น แม้น้องสาวของนางจะถวายที่น้อยกว่าแต่อานิสงส์ของสังฆทานย่อมยังให้นางไปเกิดในสวรรค์ชั้นที่สูงกว่าพี่สาว คือ ชั้นนิมมานรดีไม่ใช่ชั้นดาวดึงส์^{๔๖}

(๗) **เปสวดีวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงชื่อ เปสวดี เป็นชาวเมืองสาวัตถี เป็นวิมานที่มุงด้วยแก้วพลีมีชายเงินชายทอง มีพื้นวิจิตรหลากสี มีแสงสว่างไสวไปทั่วทิศในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เกิดขึ้นเพราะได้เกลี้ยดอกคำ เพื่อบูชาสรีระของท่านพระสารีบุตร เถระเมื่อท่านดับขันธปรินิพพาน^{๔๗}

(๘) **มัลลิกาวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงชื่อมัลลิกา (พระธิดาของเจ้า มัลลสารคุสินารเป็นชายาของเจ้าพันธุมัลลบุตร เสนาบดีแห่งกรุงสาวัตถี) เป็นวิมาน สวยงามวิจิตรยิ่งในชั้นดาวดึงส์ เพราะได้ปฏิบัติธรรม รักษาศีล ให้ทานและได้นำชายทองที่ถักด้วยทองคำ แก้วมณี และแก้วมุกดาไปคลุม พระพุทธสรีระเมื่อเสร็จดับขันธปรินิพพาน ณ สาโลโนทยาน เขตกรุงกุสินารา^{๔๘} นางมัลลิกาเป็น ๑ ใน ๓ ของสตรีในสมัยพุทธกาลที่มีเครื่องประดับงดงามสูงค่าที่สุดชื่อว่ามหาลดาปราสาท^{๔๙}

(๙) **วิสาลักขวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่นางสุนันทาอุบาสิกา (ธิดาของช่างดอกไม้ในกรุงราชคฤห์) เป็นวิมานอันสวยงามวิจิตรในชั้นดาวดึงส์ เพราะได้ปฏิบัติธรรมจนบรรลุโสดาปัตติผล รักษาอุโบสถศีลเป็นประจำ ได้ถวายผ้า อาหาร เสนาสนะ และปทีปแด่สงฆ์ และได้นำพวงมาลาไปบูชาพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระผู้มีพระภาคเป็นนิตย์ เรื่องนี้ทำวสัฏฐะเป็นผู้

^{๔๔} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๓๒/๓๖-๓๘.

^{๔๕} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๓๔/ ๔๗-๕๐.

^{๔๖} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๓๕/๕๐.

^{๔๗} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๓๖/๕๒-๕.

^{๔๘} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๓๗/๕๓-๕๔.

^{๔๙} อัมมปัทมสูตร อรรถกถาพุทธกนิยา, คาถาธรรมบท ๓ / ๘ / ๗๐.

ถาม และตรัสบอกแก่ท่านพระวังคีส์เถระ ต่อมาพระเถระได้แจ้งแก่พระธรรมสังคากาจารย์ในที่ประชุมปฐมสังคายนา^{๕๐}

(๑๐) **ปาริฉัตตกวิมาน** ใจความโดยย่อ ว่าด้วยวิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้ใช้มาลัยดอกโกศกุปาบูชาพระพุทธเจ้า นางไปเกิดในชั้นดาวดึงส์ เพราะได้นำดอกโกศกอันสมบูรณ์ด้วยสีและกลิ่นจาก ป่าไม้อันธวันเข้าไปโปรยลงบนพุทธอาสน์ขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่^{๕๑}

จากการศึกษา **ปาริฉัตตกวรรค** พบว่า เป็นการกล่าวถึงดอกปาริชาติ มีจำนวน ๑๐ เรื่องโดยเน้นการถวายทานประเภทต่างๆ คือ ขนมอบ้อง และถวายท่อนอ้อย การเกลี่ยดอกคำถวายผ้าอาหาร เสนาสนะ ประทีป และพวงมาลาบูชาพระสฤป ส่วนการประพடுத்தธรรมได้แก่ การรักษาศีล อุโบสถ การเจริญมรรค ๘ ประการ และการซื้อสัตย์ต่อสามี

ง. มัญชิฎฐกวรรค

มัญชิฎฐกวรรค แปลว่า หมวดที่ว่าด้วยวิมานแก้วผลึกมีสีแดง ชื่อนี้ตั้งตามชื่อของมัญชิฎฐกวิมาน ซึ่งเป็นเรื่องที่ ๑ ของวรรคนี้ มี ๑๒ วิมาน ใจความสำคัญแต่ละวิมานในวรรค มีดังนี้

(๑) **มัญชิฎฐกวิมาน** คือวิมานแก้วผลึกสีแดงที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้ถวายดอกสาละเป็นคนชาวกรุงสาวัตถี นางเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะได้นำดอกสาละอันสมบูรณ์ ด้วยสีและกลิ่นจากป่าอันธวันเข้าไปโปรยลงบนพุทธอาสน์ ขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่^{๕๒}

(๒) **ปักษัสรวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่เทพธิดา ผู้งามผุดผ่อง เป็นคนชาวกรุงราชคฤห์ ผู้เกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะถวายพวงมาลัย ดอกมะลิและน้ำอ้อยยบแด่ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระขณะที่เย็บบิณฑบาต แต่ไม่มีเวลาจะนั่งฟังอนุโมทนาจากพระเถระ^{๕๓}

(๓) **นาควิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้ถวายผ้าคู่หนึ่งแด่พระพุทธเจ้า และได้ฟังธรรมเทศนาบรรลุโสดาปัตติผล เป็นคนชาวเมืองพาราณสี นางเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๕๔}

(๔) **อโกลมวิมาน** คือวิมานที่มีรัศมีสว่างไปทุกทิศที่เกิดขึ้นแก่นางอโกลม ผู้ถวายขนมกุมมาสแห้ง นางได้วิมานอันรุ่งเรืองในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๕๕}

(๕) **กัญชิกทายิกาวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้ถวายน้ำข้าวปรุงผสมผลพุทราอบ เป็นภรรยาของหมอคคนหนึ่งในหมู่บ้านอันธกวินทะ แคว้นมคธ นางเห็นพระอานนท์มายืนบิณฑบาตที่หน้าบ้าน จึงออกไปถามว่าท่านต้องการยาอะไรและได้รับคำตอบว่า พระผู้มีพระภาคทรงอาพาธด้วยโรคลมในพระอุทร มีพระประสงค์จะเสวยน้ำข้าว นางจึงจัดน้ำข้าวใส่มาตรด้วยความปิติใจ เมื่อนางสิ้นชีวิตแล้ว ไปเกิดในวิมานอันรุ่งเรืองในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๕๖}

^{๕๐} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๓๘/๕๕.

^{๕๑} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๓๙/๕๗.

^{๕๒} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๓๙/ ๕๗.

^{๕๓} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๔๐/ ๕๘.

^{๕๔} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๔๑/ ๕๘.

^{๕๕} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๔๒/ ๕๘.

^{๕๖} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๔๓/ ๕๘.

(๖) **วิหารวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้นุโมนาการถวายวิหาร (สหายของนางวิสาขามหาอุบลิกา) ชาวกรุงสาวัตถี เพราะได้อนุโมนาการสร้างวิหารถวายสงฆ์เป็นวิมานอันรุ่งเรืองยิ่งในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๕๗}

(๗) **จตุรดิถีวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิง ๔ นาง ผู้ถวายดอกไม้ต่างชนิดกัน พวกนางเป็นชาวนครปณณกตะ แคว้นเอสิกา ครั้นศาสนาของพระกัสสปพระพุทธเจ้า เพราะต่างถวายดอกไม้ต่างสีต่างพันธุ์แต่ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตทั้ง ๔ นางจึงไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๕๘}

(๘) **อัมพวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวกรุงสาวัตถี ผู้ถวายวัดสวนมะม่วงเป็นวิมานอันรุ่งเรืองน่านรรมย์ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๕๙}

(๙) **ปัตติวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงอุบลิกาชาวกรุงราชคฤห์ เข้าตรูวันหนึ่งนางได้นำดอกบวบขม ๔ ดอกจะไปบูชาพระสญูบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระผู้มีพระภาคเจ้า แต่ไปยังไม่ทันถึงถูกแม่โคขวิดจนเสียชีวิตไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๖๐}

(๑๐) **อุจฺจุวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้ถวายท่อนอ้อยแต่ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระ ถูกแม่ผัวผู้ไม่มีศรัทธาทุ่มด้วยก้อนดินจนเสียชีวิต ไปเกิดในวิมานในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๖๑}

(๑๑) **วันทวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวกรุงสาวัตถี นางได้กราบไหว้สมณะที่เดินทางผ่านหมู่บ้านของนางเพื่อไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค จึงเกิดศรัทธากราบลงแล้วยืนประคองอัญชลีไว้เหนือศีรษะจนภิกษุเหล่านั้นเดินลืบทาไป วิมานนี้อยู่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๖๒}

(๑๒) **สัชชุมลวิมาน** คือวิมาน ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวกรุงสาวัตถี ผู้กราบไหว้สักการะเคารพพระพุทธเจ้า เป็นวิมานอันรุ่งเรืองยิ่งใหญ่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะได้พบพระผู้มีพระภาค ขณะที่นางกำลังผูกคอตายเพื่อหนีสภาพคนใช้ ที่ถูกนายผู้หญิงด่าว่าทุบตีอยู่เป็นประจำ เมื่อได้ฟังอนุพุพพิกาและอริยสัจ ๔ ก็ได้บรรลุโสดาปัตติผล ยอมกลับไปรับใช้ตามเดิมและทำให้นายหญิงและชายได้ฟังธรรมจากพระพุทธองค์ด้วย^{๖๓}

จากการศึกษา ในอิติถิวิมานวัตถุ พบว่า มี ๔ วรรค คือ ปฐววรรค, จิตตลดาวรรค, ปาวิจฉัตตถววรรค และมัญญสิญฐถววรรค รวมแล้วเป็นจำนวน ๕๐ เรื่อง โดยใน ปฐววรรคที่เป็นการกล่าวถึงอานิสงส์ของการถวายตั้งให้แก่พระภิกษุหนึ่งเพื่อฉันอาหาร มี ๑๗ เรื่อง นอกจากนั้น ยังมีการถวายผ้า น้ำสำหรับดื่มฉัน น้ำล้างเท้า ประทีปคือหญา เมล็ดงา ขนหมกมมาสและสลาภกัต, จิตตลดาวรรคที่เป็นการกล่าวถึงวิมานของนางทาสี มี ๑๑ เรื่อง ส่วนสิ่งของวัตถุทาน คือ ถวายดอกสาละ ถวายดอกมะลิ ถวายน้ำอ้อย ถวายผ้าหนึ่งคู่ ถวายขนหมกมมาสแห่งถวายวิหารเป็นของสงฆ์ ถวายวัดสวนมะม่วง ถวายดอกบวบขม ๔ ดอก และถวายท่อนอ้อย ส่วนการปฏิบัติธรรม คือ การฟังอนุพุพพิกาและอริยสัจ ๔ และการทำจิตให้เลื่อมใสจากการฟังธรรมเทศนา, ปาวิจฉัตตถววรรค ที่เป็นการกล่าวถึงวิมานดอก

^{๕๗} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๔๔/ ๖๑.

^{๕๘} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๔๕/ ๖๔-๖๕.

^{๕๙} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๔๖/ ๖๖.

^{๖๐} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๔๗/ ๖๗-๖๘.

^{๖๑} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๔๘/ ๖๘-๖๙.

^{๖๒} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๔๙/ ๖๙-๗๐.

^{๖๓} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๕๐/ ๗๐-๗๒.

ปาริชาต มีจำนวน ๑๐ เรื่อง เน้นการถวายทาน เช่น ขนมห ผ้า อาหาร เสนาสนะ, และมีบัญชีภรรครที่กล่าวถึงวิมานแก้วพลีสีแดง มีจำนวน ๑๒ เรื่อง เน้นการถวายทาน เช่น ถวายดอกสาละ ดอกมะลิ น้ำอ้อย วิหาร ถวายสวนมะม่วง

๒.๓.๓.๑ วิมานของแต่ละวรรคในปฐวิมาน

ก. มหารถวรรค

วิมานในมหารถวรรคของปฐวิมาน มีจำนวน ๑๔ วิมาน โดยสามารถจำแนกความหมาย และใจความสำคัญของแต่ละวิมานได้ ดังนี้

(๑) **มณฑุกเทวบุตรวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่มณฑุกเทวบุตร เป็นวิมานในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะในชาติก่อนเป็นกบมีความเลื่อมใสในพระสุรเสียงของพระผู้มีพระภาคขณะทรงแสดงธรรมแก่พุทธบริษัทที่ริมสระคัคคราเขตกรุงจำปา แคว้นอังคะ^{๖๔}

(๒) **เรวดีวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่นันทียอุบาสกผู้เป็นสามีของนางเรวดีชาวกรุงสาวัตถี เป็นวิมานงามมีรัศมีอันรุ่งเรืองยิ่งในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะได้ให้ทานตามประสงค์ของผู้รับทาน ต่างกับนางเรวดีผู้ตระหนี่ไม่เคยให้ทาน จึงทนทุกข์ทรมานในอุสสทนรก^{๖๕}

(๓) **ฉัตตมาณววิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่ฉัตตมาณพผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ เป็นชาวกรุงสาวัตถีเพราะได้พบพระผู้มีพระภาคและประกาศตนขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง เป็นวิมานอันรุ่งเรืองในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๖๖}

(๔) **กั๊กกุณสรทายกวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่คนเฝ้านาชาวกรุงสาวัตถีผู้ถวายแ่งปู แต่พระเถระรูปหนึ่งผู้อาพาเป็นโรคหุที่หมอรักษาไม่หาย พระผู้มีพระภาคทรงแนะนำให้น้ำอาหารปู เป็นวิมานทองคำอันรุ่งเรืองในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๖๗}

(๕) **ทวารपालวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่คนเฝ้าประตูผู้ชักชวนคน ทำบุญเป็นชาวกรุงราชคฤห์ เพราะเป็นผู้คอยเปิดประตูนิมนต์ภิกษุให้เข้ามารับบิณฑบาตที่เรือนนั้นเป็นวิมานอันรุ่งเรืองทั่วทุกทิศให้สวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๖๘}

(๖) **ปฐมกรณียวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่อุบาสกผู้รู้จักที่ควรทำ เป็นชาวกรุงสาวัตถีเป็นวิมานอันรุ่งเรืองไปทุกทิศในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะได้ถวายอาหารแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า^{๖๙}

(๗) **ทุติยกรณียวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่อุบาสกผู้รู้จักที่ควรทำ เป็นวิมานอันรุ่งเรืองในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะได้ถวายอาหารแด่พระเถระรูปหนึ่ง^{๗๐}

^{๖๔} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๕๑/ ๗๔.

^{๖๕} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๕๒/ ๗๔-๗๗.

^{๖๖} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๕๓/ ๗๘-๘๑.

^{๖๗} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๕๔/ ๘๑.

^{๖๘} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๕๕/ ๘๒.

^{๖๙} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๕๖/ ๘๓.

^{๗๐} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๕๗/ ๘๓.

(๘) **ปฐมสุจิตวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่บุรุษผู้ถวายเข็ม แต่ท่านพระสารีบุตรเถระเป็นชาวกรุงราชคฤห์ เป็นวิมานอันรุ่งเรืองไปทุกทิศ ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๗๑}

(๙) **ทุติยสุจิตวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่บุรุษผู้ถวายเข็ม แต่ภิกษุผู้กำลังเย็บจีวรเป็นชาวกรุงราชคฤห์ เป็นวิมานอันรุ่งเรืองยิ่งในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๗๒}

(๑๐) **ปฐมนาควิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่อุบาสกคนหนึ่ง เป็นชาวกรุง สาวตถี เป็นวิมานที่มีช้างทิพย์เป็นพาหนะ เพราะบูชาพระสฤปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า กัสสปะเป็นวิมานในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๗๓}

(๑๑) **ทุติยนาควิมาน** คือวิมานที่มีช้างทิพย์เป็นพาหนะ เพราะรักษาศีล ๕ เป็นประจำรักษาศูโภสถศีลทุกวันพระ ได้ถวายทานและฟังธรรมจากพระผู้มีพระภาค จึงได้ไปในวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๗๔}

(๑๒) **ตติยนาควิมาน** คือวิมานที่มีช้างทิพย์เป็นพาหนะ ที่เกิดขึ้นแก่อุบาสกผู้เฝ้าไร่อ้อยให้พราหมณ์ผู้มีฉันทิภูติ ชาวกรุงราชคฤห์ เพราะได้สร้างที่พักแรมมุงด้วยผ้าถวายแด่พระชินาสพบุรุษหนึ่งที่กำลังเดินไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค จึงไปเกิดในวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๗๕}

(๑๓) **จุฬารถวิมาน** คือวิมานที่มีรถทิพย์คันเล็กเป็นพาหนะเกิดขึ้นแก่สุชาตกุมารเป็นพระราชกุมารสุชาตแห่งโปตลินคร แคว้นอัสสกะ เพราะได้บูชาพระบรมสารีริกธาตุของพระผู้มีพระภาคตามคำแนะนำของท่านพระมหากัจจายนเถระ จึงเป็นวิมานในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๗๖}

(๑๔) **มหารถวิมาน** คือวิมานที่มีรถใหญ่เป็นพาหนะ เกิดขึ้นแก่คนเลี้ยงโค เป็นชาวกรุงสาวตถีเพราะได้ถวายมหาทานแด่พระสงฆ์ มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะเป็นประธาน จึงเป็นวิมานในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๗๗}

จากการศึกษา ในมหารถวรรค พบว่า เป็นการกล่าวถึงวิมานที่มีรถใหญ่ เป็นต้นของเทพบุตรตนหนึ่ง และมีจำนวน ๑๔ เรื่อง โดยเน้นการถวายต่างๆ คือ ถวายทานตามประสงค์ของผู้รับทาน ถวายแกงปู ถวายอาหาร และถวายเข็ม ส่วนการปฏิบัติธรรม คือ มีความศรัทธาในการฟังธรรม เทศนา การถึงพระรัตนตรัยว่าเป็นสรณะที่พึ่ง การช่วยเหลือพระสงฆ์ในการเปิดและปิดประตู และการบูชาพระสฤปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

ข. ปายาสีกวรรค

ปายาสีกวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยเทพบุตรผู้เคยเป็นคนรับใช้เจ้าปายาสี ซึ่งนี้ตั้งตามชื่อปายาสีวิมานเป็นเรื่องที่ ๒ ของวรรคนี้ ความจริงปายาสีวิมาน ว่าด้วยวิมานที่เกิดขึ้นแก่ขุนคลังของเจ้าปายาสีที่ชื่ออุตตระ ไม่ใช่วิมานที่เกิดขึ้นแก่เจ้าปายาสี วิมานที่เกิดขึ้นแก่เจ้าปายาสีก็มี คือ เสริสสกวิมานในสุภิกขิตตวรรคข้างหน้า เป็นพราหมณ์โดยกำเนิดพระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงแต่งตั้งให้

^{๗๑} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๕๘/ ๘๔.

^{๗๒} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๕๙/ ๘๔-๘๕.

^{๗๓} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๖๐/ ๘๕.

^{๗๔} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๖๑/ ๘๖.

^{๗๕} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๖๒/ ๘๖.

^{๗๖} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๖๓/ ๘๗.

^{๗๗} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๖๔/ ๘๑.

ครองเสด็จพยุคนในฐานะเจ้าเมือง มีปรากฏอยู่ในปายาสีสูตร มี ๑๐ วิมาน ส่วนเนื้อหาที่สำคัญของแต่ละวิมานในวรรค มีดังต่อไปนี้

(๑) **ปฐมอคาริวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่สองสามีภรรยาผู้เป็นอุปัชฌ์ อุปัชฌ์ของพระสงฆ์เรื่องที่ ๑ เป็นชาวกรุงราชคฤห์ เป็นวิมานทองคำอันรุ่งเรืองในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๗๘}

(๒) **ทุติยอคาริวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่สองสามีภรรยา ผู้เป็นอุปัชฌ์อุปัชฌ์ของพระสงฆ์เรื่องที่ ๒ เป็นชาวกรุงราชคฤห์ เป็นวิมานที่มีส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๗๙}

(๓) **ผลทายกวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่บุรุษ เป็นชาวกรุงราชคฤห์ เป็นเจ้าพนักงานเฝ้าสวนมะม่วงของพระเจ้าพิมพิสาร ผู้กำลังนำผลมะม่วงอย่างดีเยี่ยมไปถวายพระเจ้าพิมพิสาร แต่เห็นท่านพระมหาโมคคัลลานเถระ เทียบินทบาตอยู่จึงได้ถวายผลมะม่วงนั้น แต่พระเถระโดยยอมให้ลงโทษทางอาญา เป็นวิมานอันรุ่งเรืองในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๘๐}

(๔) **ปฐมอุปัฏฐกวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่สองสามีภรรยาผู้บำรุงพระอรหันต์เรื่องที่ ๑ เป็นวิมานอันรุ่งเรืองในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะผู้รับเป็นภิกษุผู้มีศีลาจารวัตรกำลังเดินทางไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ กรุงราชคฤห์^{๘๑}

(๕) **ทุติยอุปัฏฐกวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่สองสามีภรรยาผู้บำรุงพระอรหันต์เรื่องที่ ๒ เป็นวิมานอันรุ่งเรืองยิ่งในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะผู้รับเป็นภิกษุผู้มีศีลาจารวัตรหลายรูปกำลังเดินทางไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ กรุงราชคฤห์^{๘๒}

(๖) **ภิกขาทายกวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่บุรุษชาวกรุงราชคฤห์ เพราะเป็นผู้ถวายอาหารแด่ภิกษุผู้เดินทางไกล ที่มายืนบิณฑบาตอยู่หน้าบ้านของตน เป็นวิมานแก้วมณีอันสวยงามในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๘๓}

(๗) **ยวบาลกวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่ผู้เฝ้านาข้าวเหนียว เป็นชาวกรุงราชคฤห์เพราะได้ถวายขนมที่ตนกำลังจะบริโภคแด่พระชินาสพुरुพหนึ่งที่กำลังเทียบินทบาต ผลบุญส่งผลให้เป็นวิมานแก้วมณีกว้าง ๑๒ โยชน์ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๘๔}

(๘) **ปฐมกุนทลวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่บุรุษผู้บำรุงสงฆ์ เป็นชาวกรุงสาวัตถี เป็นวิมานอันรุ่งเรืองยิ่งในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะได้ถวายมหาทาน แต่ท่านพระสารีบุตรเถระ และท่านพระมหาโมคคัลลานเถระ ขณะจาริกอยู่ในแคว้นกาฬี^{๘๕}

^{๗๘} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๖๕/๙๖.

^{๗๙} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๖๖/๙๖.

^{๘๐} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๖๗/๙๖.

^{๘๑} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๖๘/๙๗.

^{๘๒} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๖๙/๙๘.

^{๘๓} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๗๐/๙๘.

^{๘๔} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๗๑/๙๙.

^{๘๕} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๗๒/๙๙-๑๐๐.

(๙) **หุติยภุณทลีวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่บุรุษบำรุงสงฆ์ เป็นชาวกรุงสาวัตถี เพราะได้ถวายมหาทาน แต่ท่านพระสารีบุตรเถระและท่านพระมหาโมคคัลลานเถระ ขณะจาริกอยู่ แคว้นกาสิ เป็นวิมานอันรุ่งเรืองในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๘๖}

(๑๐) **ปายาสีวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่บุรุษผู้เป็นคนรับใช้เจ้าปายาสีแห่ง เสด็จพยุคนครชื่ออุตตระ (ในอรรถกถาเรียกวิมานนี้ว่า “อุคกระวิมาน”) เป็นวิมานอันรุ่งเรืองยิ่งดุจสุ ธรรมสภาของท้าวสักกเทวราช เพราะตั้งอยู่ในสัมมาทิฏฐิ ได้ถวายอาหารแด่พระสงฆ์ ด้วยความเคารพ เป็นประจำ ต่างกับเจ้าปายาสี ถึงแม้จะกลับใจเป็นสัมมาทิฏฐิแล้ว แต่มิได้ให้ทานด้วยความเคารพจึง ไปเกิดในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราช^{๘๗}

จากการศึกษา ในปายาสีวรรค พบว่า เป็นการกล่าวถึงเทพบุตรผู้ที่เคยรับใช้พระ เจ้าปายาสี มีจำนวน ๑๐ เรื่อง โดยเน้นการถวายต่างๆ คือ ข้าวและน้ำถวายมะม่วง ถวายขนมถวาย มหาทาน ส่วนการปฏิบัติธรรม คือ ให้การอุปถัมภ์แก่พระสงฆ์ และการถวายทานโดยเคารพ เนื้อหา ส่วนใหญ่กล่าวถึงเทพบุตรที่ได้รับผลบุญในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นหลัก และได้กล่าวถึงผู้ทำบาปตก นรกชื่ออุสสทนรก เพราะไม่เคยให้ทาน มีความตระหนี่ ไม่ยินดีในการให้ทาน เป็นต้น

ค. สุนิกขิตตวรรค

สุนิกขิตตวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยเทพบุตรผู้จัดดอกไม้ให้เป็นระเบียบ ชื่อนี้ตั้ง ตามชื่อและสาระสำคัญของสุนิกขิตตวิมาน ซึ่งเป็นเรื่องที่ ๑๑ ของวรรคนี้ มี ๑๑ วิมานส่วนเนื้อหาที่ สำคัญของแต่ละวิมานในวรรค มีดังต่อไปนี้

(๑) **จิตตลภาวิมาน** คือวิมานอันรุ่งเรืองเหมือนสวนจิตรลดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่อุบาสกชาวกรุงสาวัตถี เพราะได้เลี้ยงบิดามารดา ไม่ยอมแต่งงาน เป็นผู้ยึดดีในการให้ทาน และรักษาศีลอุโบสถเป็นประจำ^{๘๘}

(๒) **นันทนิวิมาน** คือวิมานอันรุ่งเรืองสว่างอยู่เหมือนสวนนันทวันในสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่อุบาสกชาวกรุงสาวัตถี เพราะได้เลี้ยงดูบิดามารดาผู้เฒ่าแก่ไม่ยอมแต่งงาน เป็นผู้ ถวายข้าวและน้ำอย่างไพบุลย์โดยเคารพ แต่สมณะผู้มีศีล^{๘๙}

(๓) **มณิณวิมาน** คือวิมานเสาแก้วมณีสถู ๑๒ โยชน์ มีห้อง ๗๐๐ ห้องที่เกิดขึ้น แก่อุบาสกผู้ปลูกต้นไม้ให้ร่มเงา เป็นชาวกรุงสาวัตถี เพราะเป็นผู้รักษาศีล ให้ทาน และทำถนนเข้าบ้าน เพื่อปิตุบาทของภิกษุทั้งได้ปลูกต้นไม้ ๒ ข้างทางให้ร่มรื่น^{๙๐}

(๔) **สุวัณวิมาน** คือวิมานเหนือภูเขาทอง ที่เกิดขึ้นแก่อุบาสกชาวนครอันธกนิ ทะ ผู้สร้างวิหารถวายพระพุทธเจ้า ซึ่งอยู่บนภูเขาโล้นหมูบ้านนั้น ถวายพระผู้มีพระภาคเจ้า^{๙๑}

^{๘๖} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๗๓/๑๐๐.

^{๘๗} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๗๔/๑๐๐.

^{๘๘} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๗๕/ ๑๐๑-๑๐๒.

^{๘๙} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๗๖/ ๑๐๓.

^{๙๐} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๗๗/ ๑๐๓-๑๐๔.

^{๙๑} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๗๗/ ๑๐๔.

(๕) **อัมพวิมาน** คือวิมานเสาแก้วมณีสถ ๑๒ โยชน์ มี ๗๐๐ ห้อง ที่เกิดขึ้นแก่บุรุษซึ่งใจคนหนึ่งชาวกรุงราชคฤห์เป็นผู้รับจ้างรดน้ำต้นมะม่วง ได้ถวายน้ำสรงแด่ท่านพระสารีบุตรเถระขณะเดินผ่าแดดในฤดูร้อน ผ่านมาใกล้สวนนั้น เป็นวิมานอันรุ่งเรืองบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๙๒}

(๖) **โคपालวิมาน** คือวิมานอันรุ่งเรืองสว่างไสวไปทุกทิศที่เกิดขึ้นแก่คนเลี้ยงโคชาวกรุงราชคฤห์ ผู้ถวายขนมแด่ภิกษุ เป็นวิมานบนในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะได้ถวายขนมแด่ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระ^{๙๓}

(๗) **กัณฐกวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่กัณฐกะ เป็นวิมานอันรุ่งเรืองบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะได้นำเสด็จเข้าชายสิทรีตละออกผนวช^{๙๔}

(๘) **อนกวันณวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่เทพบุตรผู้มีรัศมีหลากหลายผู้เคยบวชเป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าสุเมธะ เพราะได้ชักชวนคนทั้งหลายให้บูชาพระสฤปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น^{๙๕}

(๙) **มัญญุกุณฑลวิมาน** คือวิมานที่เกิดขึ้นแก่มัญญุกุณฑลิมานพ ผู้ทำใจให้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า เป็นวิมานอันรุ่งเรืองในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะได้เห็นพระพุทธเจ้าเสด็จมาปรากฏขณะนอนป่วยใกล้จะตาย เกิดความเลื่อมใส เกิดปิติใจได้ถวายอัญชลีกรรมแด่พระผู้มีพระภาคเป็นครั้งแรกในชีวิต^{๙๖} บิดาเป็นคนตระหนี่ไม่ยอมรับการถวายทาน ไม่เอื้อเฟื้อแผ่ญาติพี่น้องเพราะกลัวความสูญเสียแห่งทรัพย์ แม้บุตรเจ็บป่วยใกล้ตายก็ยังตระหนี่ ไม่พาไปรักษาเพราะกลัวเสียทรัพย์^{๙๗}

(๑๐) **เสริสสทวิมาน** คือวิมานไม้ซีก ที่เกิดขึ้นแก่เจ้าปายาสีในสวรรค์ชั้นจาตุมมหาราช อดีตผู้ครองเสตัพยนครในแคว้นโกศล เพราะได้สันทนธรรมกับท่านพระกุมารกัสสปเถระ จนกลับใจจากนัตถิกทมิฬ (มีความเห็นผิดว่าไม่มีบุญบาป) เป็นคนตระหนี่ มีธรรมอันลามก มีปกติกล่าววาทาตสุญ ลูกหน้าไม้มี สัตว์ที่ผุดเกิดไม่มีผลวิบากแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มีมานับถือพระพุทธศาสนา ปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรมจนตลอดพระชนมายุ^{๙๘}

(๑๑) **สุนิกขิตตวิมาน** คือวิมานเสาแก้วมณีสถ ๑๒ โยชน์มี ๗๐๐ ห้อง ที่เกิดขึ้นแก่อุบาสกชาวกรุงสาวัตถีผู้จัดดอกไม้ให้เป็นระเบียบอยู่หน้าสฤป เป็นวิมานอันรุ่งเรืองบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะเป็นผู้จัดดอกไม้ที่คนอื่นวางกันไว้ไม่เรียบร้อยให้เรียบร้อย แล้ววางไว้ที่พระสฤปของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เพราะเขาปฏิบัติอย่างนี้เป็นประจำ จึงได้ไปเกิดในวิมานนี้^{๙๙}

จากการศึกษา ในสุนิกขิตตวรรค พบว่า เป็นการกล่าวถึงเทพบุตรผู้จัดดอกไม้ให้เป็นระเบียบ โดยเน้นการถวายในลักษณะวัตถุทานที่ต่างกันออกไป ได้แก่ ถวายข้าวและน้ำการทำนนวนถวายวิหาร ถวายขนม ยานทาน และการจัดดอกไม้อย่างเป็นระเบียบเพื่อบูชาพระบรมสารีริกธาตุ

^{๙๒} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๗๘/ ๑๐๔.

^{๙๓} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๗๙/ ๑๐๕.

^{๙๔} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๘๐/ ๑๐๖.

^{๙๕} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๘๑/ ๑๐๗-๑๐๘.

^{๙๖} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๘๒/ ๑๐๘-๑๑๐.

^{๙๗} อัมมปัทมสูตร อรรถกถาพุทธกนิยา, คาถาธรรมบท ๑ / ๒ / ๒๓.

^{๙๘} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๘๓/ ๑๑๐-๑๑๑.

^{๙๙} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๘๔/ ๑๑๑-๑๑๓.

ส่วนการปฏิบัติธรรม คือ การดูแลมารดาบิดาการรักษาศีล การชักชวนคนบูชาพระบรมสารีริกธาตุ การทำจิตให้ศรัทธาในพระพุทธเจ้าขณะจะสิ้นใจตาย และการตั้งจิตไว้ชอบในสัมมาทิฐิจากเดิมที่เคยเป็นคนมีฉันทิฐิ

ในการศึกษาถึงโครงสร้างของวิมานวัตถุในพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙ ผลการศึกษาพบว่า วิมานวัตถุ โดยแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คืออิตถิวิมานและปฐวิมาน หากแบ่งย่อยออกไปอีก รวม ๘๕ วิมานหรือเรื่อง หากแบ่งย่อยอีกจะเห็นว่า อิตถิวิมานมีจำนวน ๔ วรรค และ ๕๐ เรื่อง ส่วนปฐวิมาน มีจำนวน ๔ วรรค และจำนวน ๓๕ เรื่อง ในวิมานวัตถุนี้ ผู้วิจัย ได้ตั้งข้อสังเกตจากเนื้อหาทั้งหมด จึงแบ่งหลักสำคัญออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

ส่วนที่หนึ่ง จะระบุการให้ทานว่าเพราะให้ทานด้วยสิ่งใดจึงได้รับผลบุญนั้นๆ

ส่วนที่สอง เป็นการกล่าวถึงการปฏิบัติธรรมว่ามีลักษณะใด จึงได้ไปจุติเป็นเทวดาในวิมานชั้นนั้นๆ

๒.๔ แนวคิดเรื่องเทวดา และวิมานในวิมานวัตถุ

แนวคิดเรื่องเทวดา และวิมานในวิมานวัตถุนั้น แนวคิดเรื่องจะได้กล่าวถึงแต่ละประเภทว่าในอดีตได้บำเพ็ญกุศลกรรมอย่างไรบ้างจึงได้รับอานิสงส์ ผลบุญ ในวิมานแต่ละชั้น ที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องควรศึกษา คือความหมายในแนวคิดเรื่องเทวดา ในวิมานวัตถุ คือใครและลักษณะของเทวดา ตลอดถึงได้มา เกิดในวิมานต่างๆ ด้วยสาเหตุอะไรบ้าง ต่อไปนี้

๒.๔.๑ แนวคิดเรื่องเทวดาในสวรรค์ ๖ ชั้น

คำว่า “เทวดา” ในสวรรค์ชั้นกามาวจรภูมิ มีชื่อเรียกตามระดับชั้นต่างๆ พร้อมทั้งมีเทวดาผู้เป็นใหญ่ประจำชั้นนั้นๆ ด้วย วิมาน คือ ที่อยู่ของเทวดา มี ๖ ชั้น ได้แก่

๒.๔.๑.๑ เทวดาในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา

จาตุมหาราชิกา เป็นโลกสวรรค์ลำดับแรกของเทพชั้นกามาวจร มีจาตุมหาราชเป็นอธิบดีปกครองใน ๔ ทิศ กล่าวคือ

- (๑) ท้าวธตรฐ ปกครองด้านทิศตะวันออกของเขาสินธู มีพวกคนธรรพ์เป็นบริวาร
- (๒) ท้าววิรูปักษ์ ปกครองด้านทิศใต้ของเขาสินธู มีพวกกุมภภันท์เป็นบริวาร
- (๓) ท้าววิรูปักษ์ ปกครองด้านทิศตะวันตกของเขาสินธู มีนาคเป็นบริวาร
- (๔) ท้าวกุเวรหรือท้าวเวสสุวรรณ ปกครองด้านทิศเหนือของเขาสินธู มีพวกยักษ์

เป็นบริวาร บางพวกเป็นยักษ์มีศีลธรรม บางพวกเป็นยักษ์อันธพาล จิตใจมากไปด้วยโทสะและโมหะ^{๑๐๐}

ปัจจัยให้ไปอุบัติในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชาชั้น เพราะเป็นผู้มีหิริโอตตปละอาย และเกรงกลัวบาปอกุศลกรรม ประกอบกุศลกรรม มีการถวายข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ของหอมเครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่นั่ง ที่พัก และอุปกรณ์แก่ประทีป^{๑๐๑} เสวยสมบัติอันเป็นทิพย์ คือ อายุทิพย์

^{๑๐๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๕-๒๘๔/๒๑๙-๒๓๒.

^{๑๐๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๗/๔๓๖.

วรรณะทิพย์ สุขทิพย์ ยศทิพย์ อธิปไตยทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์ รสทิพย์ และโณภวัคทิพย์ อันเป็นทิพย์जनสิ้นอายุขัย^{๑๐๒}

เทวดาที่ได้บังเกิดในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชนี้ ปรากฏให้เห็นใน ปฐมปีฐวิมานหุติยวิมาน ตติยวิมาน จตุตถปีฐวิมาน กุญชรวิมาน ปฐมนาวาวิมานหุติยนาวาวิมาน ตติยนาวาวิมาน ปทีปวิมาน ติลทักขินวิมาน ปฐมปติพพาวิมาน หุติยปติพพาวิมาน ปฐมสุณิสาวิมานหุติยสุณิสาวิมาน บัลลังกวิมาน และเสรีสกวิมาน

ปัจจัยที่ให้ไปบังเกิดเพราะไว้ได้ทำบุญถวายทานอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้ ๑) อาหาร บิณฑบาต เช่น ข้าว โภชนาหาร ๒) การถวายตั้ง ๓) การถวายผ้า ๔) ถวายน้ำสำหรับดื่มฉัน ๕) ถวายน้ำสำหรับล้างเท้า ๖) ถวายประทีป คือ หล້ว ๗) ถวายเมล็ดงา ๘) ถวายขนมกุมมาส และ ๙) ถวายสลาภกัต

๒.๔.๑.๒ เทวดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เป็นสวรรค์ของเทวดา ๓๓ องค์ มีท้าวสักกเทวราชเป็นใหญ่ มีช้างชื่อว่าเอราวรรณ (เทพบุตรเอราวัณ) เป็นที่ประทับ มีวนอุทยานจำนวนมาก มีสภาชื่อสุธรรมา เป็นที่สถับธรรมา มีบัณฑิตพลศึกษาอาศัยอยู่ได้ต้นไมทิพย์ปาริชาติกลีบพฤกษ ซึ่งพระผู้มีพระภาคประทับเมื่อคราวเสด็จมาโปรดพุทธมารดา มีพระเกศจุฬามณีเจดีย์ซึ่งบรรจุพระเกศโมลี และมีพระเชี้ยวแก้วเบื้องขวาของพระพุทธเจ้าประดิษฐานไว้เป็นที่สักการะของเหล่าเทพทุกชั้น^{๑๐๓}

ปัจจัยสำคัญให้ไปบังเกิดเป็นท้าวสักกะ เพราะบำเพ็ญวัตรบพ ๗ ประการตลอดชีวิต กล่าวคือ เลี้ยงมารดาบิดา, ประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ในตระกูล, พุดจาแต่คำอ่อนหวาน, ไม่พุดคำส่อเสียด, มีจิตปราศจากความตระหนี่, พุดแต่คำสัตย์, ไม่โกรธ ถ้ามีความโกรธเกิดขึ้น ก็กำจัดโดยฉับพลัน อนึ่ง บุคคลผู้มีหิริโอตตัปปะ ละอายและเกรงกลัวต่อบาปอกุศลกรรม ขวนขวายบำเพ็ญวัตรบพ ๗ ประการ จึงทำให้ได้สมบัติเป็นท้าวสักกะ เป็นใหญ่ในหมู่เทวดาทั้งหลายชั้นดาวดึงส์ และบุคคลที่ประกอบความดีจะไปบังเกิดในหมู่เทพชั้นดาวดึงส์ เสวยสมบัติอันเป็นทิพย์जनสิ้นอายุ^{๑๐๔}

เทวดาที่ได้บังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ปรากฏให้เห็นใน ทาสีวิมาน ลขุมวิมาน อาจามทายิกาวิมาน จันหาสิวิมาน ภัททิติกาวิมาน โสณทินนาวิมาน อุโบสถาวิมาน สุนิทธาวิมาน สุทินนาวิมาน ปฐมภิกขาทายิกาวิมาน หุติยภิกขาทายิกาวิมาน อุฬารวิมาน อุจจุทายิกาวิมาน บัลลังกวิมาน เปสวตีวิมาน มัลลิกาวิมาน วิสาหลักิวิมาน ปาริจฉัตตวิมาน มัญชิภูฏวิมาน ประภัสสรวิมาน นาควิมาน อโลมวิมาน กัญชิกทายิกาวิมาน วิหารวิมาน จตุริตถิวิมาน อัมพวิมาน ปิตวิมาน อุจจุวิมาน วันทนวิมาน วันทนวิมาน มณฑุกเทวปุตตวิมาน เรวตีวิมาน ฉัตตมาณววิมาน กักกภูกรสทายิกาวิมาน ทวารपालวิมาน ปฐมกรณียวิมาน หุติยกรณียวิมาน ปฐมสุจิวิมาน หุติยสุจิวิมาน ปฐมนาควิมาน หุติยนาควิมาน ตติยนาควิมาน จูฬรถวิมาน มหารถวิมาน ปฐมอคาริวิมาน หุติยอคาริวิมาน ผลทายิกาวิมาน ปฐมอุปัสสยทายิกาวิมาน หุติยอุปัสสยทายิกาวิมาน ภิกขาทายิกาวิมาน ยวपालวิมาน ปฐมกุนทลวิมาน หุติยกุนทลวิมาน ปายาสวิมาน จิตตลภาวิมาน นันทวิมาน มณีถณวิมาน สุวณณ

^{๑๐๒} อง.อภฺรฺก. (ไทย) ๒๓/๓๖/๒๕๕.

^{๑๐๓} ขุ.จุ.อ. (บาลี) ๘๓/๕๗.

^{๑๐๔} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๗-๒๕๙/๓๗๕-๓๗๙.

วิมาน อัมพวิมานโคपालวิมาน กัณฐกวิมาน อเนกวันณวิมาน มัญญกุณฑลวิมาน สุนิกขิตตวิมาน
อุตตราวิมานและเปสการิวิมาน

๒.๔.๑.๓ เทวดาในสวรรค์ชั้นยามา

สวรรค์ชั้นยามา เป็นสวรรค์ที่ไม่มีความยากลำบาก และถึงสุขอันเป็นทิพย์โดยมีสุยามาเทวาธิราชเป็นใหญ่ สวรรค์ชั้นยามานี้ ไม่มีแสงสว่างจากพระอาทิตย์ มองเห็นกันด้วยแสงสว่างจากรัศมีแก้วและรัศมีของเทพเอง ถัดดอกไม้ทิพย์บาน แสดงว่าเป็นเวลากลางวัน ดอกไม้ทิพย์หุบ แสดงว่าเป็นเวลากลางคืน อนึ่ง บุคคลผู้มีหิริโอตตปปะ ละอายและเกรงกลัวต่อบาปอกุศลกรรม ขวนขวายประกอบความดี จึงทำให้ได้ไปบังเกิดในหมู่เทพชั้นยามา เสวยสมบัติอันเป็นทิพย์จนสิ้นอายุ ส่วนเทวดาที่ได้บังเกิดในสวรรค์ชั้นยามาไม่ปรากฏชัดในวิมานวัตถุเหมือนเทวดาชั้นที่ ๑ และ ๒^{๑๐๕}

๒.๔.๑.๔ เทวดาในสวรรค์ชั้นดุสิต

สวรรค์ชั้นดุสิต เป็นสวรรค์ที่น่ายินดี มีสันดุสิตเทวราชเป็นผู้ปกครองสวรรค์ชั้นนี้เป็นที่ประทับของเทพบุตรและพระโพธิสัตว์ ที่เสด็จลงมาตรัสรู้มาเป็นพระพุทธเจ้า ทั้งในอดีตและในอนาคต สิริมหามายาเทพบุตร ผู้เป็นพุทธมารดาของสิทธัตถราชกุมาร ก็ทรงประทับอยู่ในสวรรค์ชั้นนี้เช่นเดียวกัน อนึ่ง บุคคลผู้มีหิริโอตตปปะ ละอายและเกรงกลัวต่อบาปอกุศลกรรม ขวนขวายประกอบความดี จึงทำให้ได้ไปบังเกิดในหมู่เทพชั้นดุสิต เสวยสมบัติอันเป็นทิพย์จนสิ้นอายุ ส่วนเทวดาที่ได้บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิตไม่ปรากฏชัดในวิมานวัตถุเหมือนเทวดาชั้นที่ ๑ และ ๒^{๑๐๖}

๒.๔.๑.๕ เทวดาในสวรรค์ชั้นนิมมานรดี

สวรรค์ชั้นนิมมานรดี เป็นสวรรค์ที่เนรมิตตามคุณขึ้นตามความพอใจของตนเอง โดยมีสุนิมิตเทวาธิราชเป็นอธิบดี มีสมบัติทิพย์เหมือนกับสวรรค์ชั้นดุสิต แต่มีความงามประณีตกว่า อนึ่ง บุคคลผู้มีหิริโอตตปปะ ละอายและเกรงกลัวต่อบาปอกุศลกรรม ขวนขวายประกอบความดี จึงได้ไปบังเกิดในหมู่เทพชั้นนิมมานรดี เสวยสมบัติอันเป็นทิพย์จนสิ้นอายุ สรุปีวิมานของเทวดาที่ได้ในชั้นนี้คือ ทัททลวิมานเพียงวิมานเดียว ส่วนเทวดาที่ได้บังเกิดในสวรรค์ชั้นนิมมานรดีไม่ปรากฏชัดในวิมานวัตถุเหมือนเทวดาชั้นที่ ๑ และ ๒^{๑๐๗}

๒.๔.๑.๖ เทวดาในสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตตี

สวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตตี เป็นสวรรค์ชั้นสูงสุดฝ่ายเถรวาท เสวยตามคุณที่เทวดาเหล่าอื่นคอยเนรมิตให้ มีปรนิมมิตเทวาธิราชเป็นใหญ่^{๑๐๘} ซึ่งสวรรค์ชั้นนี้ ได้แบ่งเป็น ๒ แดน คือ

๑) แดนเทพ มีปรนิมมิตเทวาธิราช ปกครองเทวดาทั้งหมด

๒) แดนมาร มีปรนิมมิตวสวัตติมาราธิราช ปกครองมาร เป็นพญามารองค์

เดียวกันที่ลงมารังครานพระสมณโคตมตอนจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า และอีกคราวหนึ่งก็มากราบทูลให้เสด็จเข้าปรินิพพาน อนึ่ง บุคคลผู้มีหิริโอตตปปะ ละอายและเกรงกลัวต่อบาปอกุศลกรรม ขวนขวายประกอบความดี จึงได้ไปบังเกิดในหมู่เทพชั้นปรนิมมิตวสวัตตี เสวยสมบัติอัน

^{๑๐๕} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๐๒๓/๖๗๐.

^{๑๐๖} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๐๒๓/๖๗๑.

^{๑๐๗} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๐๒๓/๖๗๑.

^{๑๐๘} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๐๒๓/๖๗๑.

เป็นทิพย์จนสิ้นอายุ ส่วนเทวดาที่ได้บังเกิดในสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ไม่ปรากฏชัดในวิมานวัตถุเหมือนเทวดาชั้นที่ ๑ และ ๒

จากการศึกษา เทวดาในสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้นนี้ พบว่า เทวดาที่ไปบังเกิดในชั้นที่ ๑ คือจาตุมหาราช และชั้นที่ ๒ คือ ดาวดึงส์ มีเป็นจำนวนมาก เพราะว่าได้บำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุในระดับต้นๆ ได้แก่ ถวายอามิสทาน เช่น ข้าว น้ำ อาหาร เสื้อผ้า ดอกไม้ เป็นต้น และปฏิบัติบูชาคือ การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมที่ตนได้ยินได้ฟังแล้ว ตลอดจนการปฏิบัติความดีอื่นๆ เช่น ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ มีจิตศรัทธาในพระรัตนตรัย เป็นต้น จึงทำให้บังเกิดเป็นเทวดาในชั้นดังกล่าวได้ ส่วนตั้งแต่ชั้นยามา ดุสิต นิมมานรดี และปรนิมมิตวสวัตดี ๔ ชั้นนี้ มีเฉพาะเทวดาที่ได้ปฏิบัติธรรมและได้ตั้งความปรารถนาไว้เท่านั้น ไม่สาธยายทั่วไป ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงนำมาเฉพาะวิมานที่ปรากฏในสวรรค์แต่ละชั้นตามหลักฐานในวิมานวัตถุ

๒.๔.๒ แนวคิดเรื่องเทวดาในวิมานวัตถุ

สวรรค์ในพระพุทธศาสนาเป็นเพียงส่วนหนึ่งในสังสารวัฏ คือการเวียนว่ายตายเกิด สังสารวัฏมีการเปลี่ยนแปลงได้ ชีวิตของเราเดินทางไปในสังสารวัฏ มีหมุนขึ้น หมุนลง ตกนรกแล้วต่อไปถ้าเรามีกรรมดีก็กลับไปขึ้นสวรรค์ มาเกิดเป็นมนุษย์ คนที่เกิดเป็นพระพรหมด้วยกรรมดีบำเพ็ญทานสมาบัติต่อไป เมื่อสิ้นบุญแล้วกลับไปตกนรกเพราะมีกรรมชั่วในหนหลังก็ได้ มันก็หมุนเวียนไปมา ฉะนั้น นอกจากนั้นก็ยังมีส่วนหลังความตาย สวรรค์อยู่ในอกนรกอยู่ในใจ และสวรรค์ในแต่ละขณะจิตอีกด้วย^{๑๐๙}

เหล่าสัตว์ทั้งหลายที่ได้สร้างบุญกุศลเอาไว้ จะนำส่งให้มาอุบัติเกิดในโลกสวรรค์ และเมื่อจะเกิดนั้นก็เป็นผู้ดีไม่ต้องนอนในครรภ์มารดาหรืออยู่ในฟองไข่เหมือนเช่นมนุษย์และสัตว์เดรัจฉานทั้งหลาย อุบัติขึ้นมีรูปร่างเป็นทิพย์ ตั้งอยู่ในวัยหนุ่มสาวเป็นเทพบุตร เทพธิดา ถ้าเป็นสตรีไปอุบัติในวิมานของเทวดาองค์ใดก็จะเป็นบุตรธิดาของเทวดาองค์นั้น หากไปอุบัติในที่เหนือแท่นบรรทมของเทพองค์ใด ก็จะเป็นบาทบริจาริกาของเทพองค์นั้น หากทำบุญกุศลไว้น้อยอุบัติในปราสาทวิมานของเทพองค์ใด เป็นเทวดารับใช้ในปราสาทวิมานของเทพองค์ใด เป็นเทวดารับใช้ในปราสาทวิมานของเทวดาผู้เป็นนายนั้นหากว่าไม่ได้ไปอุบัติในบริเวณวิมานทิพย์ของเทพองค์ใดแต่อยู่ระหว่างแดนต่อแดน องค์เทพผู้เป็นอธิบดีก็จะเป็นผู้พิพากษาคัดดี^{๑๑๐}

“วิมาน” หมายถึง ที่อยู่ของเทพบุตรและเทพธิดา หรือสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยอานุภาพแห่งกุศลกรรมทั้งปวงวิมานวัตถุนี้ เน้นเรื่องการถวายทานที่ประกอบด้วยจิตศรัทธาเลื่อมใสจริง ๆ ส่วนวัตถุสิ่งของนำไปถวายพระสงฆ์ก็ไม่มีราคา ค่างวดอะไรมากนัก^{๑๑๑}

เรื่องเทวดา แยกเป็น ๒ คำ คือคำว่า “เรื่อง” กับ คำว่า “เทวดา” คำว่าเรื่องหมายถึงเรื่องราว หรือประวัติของบุคคลผู้ที่เคยทำความดี ความงาม ความชอบให้เป็นเครื่องปรากฏ แก่อนุชนรุ่นหลัง เพื่อจะเป็นหลักประกันให้คนอนุชนรุ่นหลังได้นำเอาไปเป็นตัวอย่าง ที่จะเป็นเครื่องเตือนสติให้

^{๑๐๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่*, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๘), หน้า ๙๓-๙๔.

^{๑๑๐} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), *โลกทิพย์*, (กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๙.

^{๑๑๑} สุชีพ ปุญญานุภาพ, *พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๖๑๑.

ท่านเหล่านั้น ได้รับประวัติแห่งดีในอดีต นี่คือ เรื่องราวเหมือนกับบุคคลผู้ทำความดีมาแล้ว ในทางพุทธศาสนาของเรา ที่เคยทำความดีมาแล้ว ย่อมได้รับความดีตอบ คำว่า “เทวดา” หมายถึง หมู่เทพ, หรือชาวสวรรค์ เป็นคำรวมเรียกชาวสวรรค์ทั้งเพศชาย (ปुरुสวิมาน) และเพศหญิง (อิตถิวิมาน) และอาศัยอยู่ในภพภูมิของผู้ที่เคยสร้างคุณงามความดี เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ ตามหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อหมดอายุจากมนุษย์แล้วก็จุติไปเกิดในวิมานของเทพบุตร และ เทพธิดา อันประกอบด้วยความอานุภาพ แห่งสุจริตกรรมวิจิตร ด้วยสีและสัณฐานพรั่งพร้อมด้วยรัตนะต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่า “วิมาน” เพราะประกอบด้วย ความพิเศษโดยขนาดที่วัดมี ๑ โยชน์ ๒ โยชน์ เป็นต้นและเพราะควรแก่การนับว่าพิเศษโดยเหตุที่ประกอบด้วยความงดงามหาที่เปรียบมิได้

เทวดามีลักษณะที่เด่นและแตกต่างจากมนุษย์ คือ เทวดาจะมีรัศมี มีสมบัติ มีวิมาน เป็นที่อยู่อาศัยและเกิดขึ้นเองจากกุศลกรรมในวิถีทางต่างๆ กันใน อดีตชาติสามารถเนรมิตจำแลงกาย ได้อย่างได้สิ่งใดก็เนรมิต เหมือนเช่นในมหาเวสสันดร ชาดกได้กล่าวถึงท้าวสักกเทวราช ว่า ทรงแปลงเพศเป็นพราหมณ์ให้ปรากฏแก่สองกษัตริย์นั้น^{๑๑๒}

ส่วนลักษณะชีวิตความเป็นอยู่ของเทวดา มีความสุขสบายด้วยประการต่างๆ ไม่จำเป็นต้องต่อสู้ดิ้นรน ไม่ต้องปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกัน หากบุคคลมีความปรารถนาที่จะจุติเป็น เทวดาในปัจจุบันชาติ ก็จะต้องบำเพ็ญหรือทำความดีประการต่างๆ เช่น ทำทาน ทำบุญกุศล อบรมจิต เจริญภาวนา และบำเพ็ญสมาธิ แต่ถึงอย่างไรก็ตามเทวดาในพุทธศาสนามีได้เป็นอมตะ และมีได้ทรงสภาพนิรันดร์ ยังตกอยู่ภายในกฎแห่งกรรมทุกองค์ เมื่อใด ที่หมดผลแห่งกรรมก็จะจุติทันที เป็นที่น่าสังเกตว่าความคิดเกี่ยวกับเทวดาจะปรากฏในคัมภีร์สูตรต้นตปิฎก โดยได้กล่าวถึงลักษณะของเหล่าเทวดาว่า ได้เข้ามาบนถือนมัสการพระพุทธรูป ซึ่งทรงแวดล้อมด้วยบรรดามนุษย์ เพื่อสดับพระธรรมเทศนา ในบางครั้ง พวกเทวดาก็จะไปเข้าเฝ้ากราบทูลถามปัญหาต่างๆ ต่อพระพุทธรูป จากกรณีเช่นนี้ จะเห็นว่าพระพุทธรูปนั้น ทรงเด่นกว่าเทวดาทั้งปวง และพระพุทธรูปก็ดี พระอรหันต์ก็ดี ในพระพุทธรูปศาสนายกย่อง ว่าเป็น “วิสุทธิเทพ” คือเป็นเทวดาโดยบริสุทธิ์เด่นกว่าเทวดาทั้งหลาย

นอกจากนั้น เทวดา ยังมีลักษณะพิเศษกว่ามนุษย์ทั้งปวง ทั้งในแง่กายภาพที่ละเอียดประณีตกว่า เช่น อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่หรือวิมาน การสัญจรไปมาก็สะดวกกว่ามนุษย์ ฉะนั้น ผู้ที่เสวยภาพเป็นเทวดา จึงเป็นอยู่ด้วยของทิพย์ทุกอย่าง มีร่างกายปกติเหมือนคนหนุ่มสาว ไม่แก่ ไม่ชรา เป็นต้น หากหมดบุญกุศล ก็จะไปจุติในทันทีเมื่อเช้า และไม่ปรากฏศพเหมือนมนุษย์และ สัตว์ต่างๆ ในโลกนี้ นอกจากนี้ เทวดาก็ไม่ปรากฏว่ามีครอบครัวหรือญาติมิตร แต่มีบริวารคงมีแต่ลักษณะเด่นเฉพาะตนและมีวิมานเฉพาะตนเท่านั้น ไม่เอื้อเพื่อให้แก่เทพบุตรและเทพธิดาตนใดไปอาศัยอยู่รวมวิมานด้วยเลย^{๑๑๓}

๒.๔.๓ แนวคิดเรื่องวิมานในวิมานวัตถุ

“วิมาน” หมายถึง แดนเป็นที่อยู่ที่ตั้งของเหล่าเทวดา ซึ่งถือว่า เป็นสถานที่อันประเสริฐวิมานเหล่านั้น เกิดขึ้นด้วยบุญกุศลกรรมของเทวดาเหล่านั้น ที่มีรัศมีรุ่งเรืองด้วยรัตนะต่างๆ พร้อมด้วยสีและทรวดทรงอันงดงาม ทั้งมีขนาดพิเศษ คือ ๑ โยชน์บ้าง ๒ โยชน์บ้าง ๑๒ โยชน์บ้าง มากกว่า

^{๑๑๒} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๐๒๓/๖๗๐.

^{๑๑๓} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๐๒๓/๖๗๑.

๑๒ โยชน์บ้าง เรียกว่า วิมานมีความพร้อมด้วยความงดงามและนับโดยวิธีพิเศษความแตกต่างของวิมานเหล่านั้น บ้างก็เป็นวิมานทองคำ เป็นวิมานเงินวิมานแก้วพลี วิมานแก้วมณี วิมานแก้วไพฑูรย์ ทั้งมีขนาดต่างกัน คือ วัดโดยรอบ ๑ โยชน์ ๒ โยชน์ ๑๒ โยชน์ มีความงามเป็นเลิศ และที่เลอเลิศเพียบพร้อมไปด้วยกามคุณ ๕ คือ รูปเสียง กลิ่น รส สัมผัส อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เป็นโลกที่เพียบพร้อมด้วยสิ่งที่ดี เป็นเขตแดนของเหล่าเทวดา ๑๐๕ ดังนั้น สวรรค์จึงเป็นเขตแดนที่อยู่ร่วมกันของเหล่าเทวดา ที่อุบัติขึ้นด้วยอำนาจกุศลกรรมของตนและเทวดาที่อยู่ในวิมานชั้นเดียวกันจะต้องมีคุณธรรมอยู่ระดับเดียวกันหรือใกล้เคียงกันด้วย ทั้งนี้ วิมานอาจบังเกิดก่อนก็ได้ หรือเกิดเมื่อเจ้าของตายไปแล้ว วิมานจะหายไปเมื่อเจ้าของจุติ

๒.๕ สรุป

วิมานวัตถุ โดยแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑) อิตถีวิมาน ๒) ปุริสวิมาน มีจำนวนเรื่องทั้งหมด ๘๕ วิมานหรือเรื่อง สามารถแบ่งย่อยออกไปอีกเป็น ๗ วรรค ได้แก่ (๑) ปฐมวรรค มี ๑๗ วิมาน (๒) จิตตลตาวรรค มี ๑๑ วิมาน (๓) ปาริจฉัตตกวรรค มี ๑๐ วิมาน (๔) มัญชิฎฐกวรรค มี ๑๒ วิมาน ทั้ง ๔ วรรคนี้จัดอยู่ในอิตถีวิมาน คือว่า ด้วยวิมานของเทพธิดา ๕๐ วิมาน (๕) มหารถวรรคมี ๑๔ วิมาน (๖) ปายาสวรรค มี ๑๐ วิมาน (๗) สุนิกขิตตวรรค มี ๑๐ วิมาน ทั้ง ๓ วรรคนี้ จัดอยู่ใน ปุริสวิมาน คือว่า ด้วยวิมานของเทพบุตร ๓๕ วิมาน รวมเป็น ๘๕ วิมาน (ถ้านับอันตรวิมานที่แทรกอยู่ในคฤตติลวิมานอีก ๓๖ วิมาน ก็จะมีจำนวน ๑๒๑ วิมาน)

ด้านหลักธรรมในวิมานวัตถุ พบว่า มีหลักธรรมที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวพุทธหลายหมวดด้วยกัน คือ การให้ทาน การรักษาศีล การฟังธรรมการปฏิบัติธรรมที่ตนได้ยินได้ฟังแล้วตามสมควรแก่กำลังของตน

วิมานวัตถุนี้ เป็นเรื่องทีกล่าวถึงการทำความดีของเหล่าเทวดาและเทพธิดา ว่าในสมัยที่ตนเป็นมนุษย์นั้นได้ประกอบคุณงามความดีอะไรไว้บ้าง เช่น บางตนก็ให้ข้าวน้ำเป็นทาน บางตนก็หมั่นรักษาอุโบสถศีล บางตนก็ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จัดเป็นจริยธรรมสำหรับมนุษย์ทุกคนที่เกิดมา เพราะหากดำเนินรอยตามแล้ว ย่อมเกิดความสุขในภพเบื้องหน้า คือ มีสุคติเป็นที่ไปอย่างแน่นอน